

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2018/7-8 szám

Tartalom

Villám

- [A művészet felszabadítása](#)

Emlékezet

- [Ballai László: Horvátországi füzet \(II.\)](#)
- [Olajos István: A zsidók királysága](#)
- [Ballai László: Angliai füzet](#)
- [Nándi Mihály: Az eldobott királynő](#)
- [Dull Ernő: Aki mindent megtehet](#)
- [A reformált Anglia](#)

Délibáb

- [Ovidius: Átváltozások](#)
- [John Keats: Óda egy görög vázához](#)
- [John Keats: A Parthenon szobraira](#)
- [William Shakespeare: LXXV. szonett](#)
- [Karinthy Frigyes: Az író becsülete](#)
- [Karinthy Frigyes: Démon](#)
- [Lolita](#)
- [William Shakespeare: VIII. Henrik](#)
- [Kaiser László: Ne!](#)
- [Sáfáry László: Árverés](#)
- [Sáfáry László: Kemények vagyunk](#)
- [Sáfáry László: Rejtett ösvény](#)
- [Olajos István: Városnapon Derecskén](#)
- [Ballai László: Könyvheti dedikálás](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Hatvanhat](#)

- [Nándi Mihály: Kodály, a világzenész](#)

Tekintet

- [Ballai László honlapja](#)
  - [Vasáros András honlapja](#)
-

Villám

A művészet felszabadítása

„Az építőművészetnek tudvalevően legremekebb és legtökéletesebb alkotásai a középkor gigantikus *dómjai*. Szellemi és testi erő óriási munkája épült be a dómok falába – művészek terveztek és építették meg őket. Egy emberélet tartama nem is volt elég ahhoz, hogy befejezzék – a művész, aki építette, fiából vagy tanítványából önmagához hasonló művészt nevelt, hogy folytathassa a munkát, mikor ő kidől majd.

De hogy tudták megcsinálni?

Az a vallásos erő, ami a középkort eltöltötte, ösztönszerűen megtalálta az egyetlen lehetséges módot.

Ha ma kimondod ezt a szót: »szabadkőműves«, Kovács úr rendőrért kiabál, és a destruktív zsidókat kezdi emlegetni. Kovács úr ugyanis nem tudja, hogy ez a szó honnan származik. Felvilágosítjuk Kovács urat, hogy szabadkőműveseknek azokat a dómépítő mestereket nevezték, akik egy ilyen mű felépítése céljából összeálltak, és letelepedtek azzal az elhatározással: hogy addig nem mennek el onnan, míg a művet fel nem építik, akkor se, ha száz évig tart. És a sötét középkor hatalmasai, akik minden emberi jogot elnyomtak, ezeknek a mestereknek *önálló autonómiát adtak* – a »szabad« szó a kőműves előtt azt jelenti, hogy a dómépítő mesterek nem tartoztak semmiféle hatóság és közigazgatás törvényei alá: külön, saját céljaiknak megfelelő törvényük, alkotmányuk volt, cselekedeteikért csak annak tartoztak felelni s a maguk kebeléből választott bíráknak, akikben megbízhattak, mert megértették őket, egyébként senkinek. Szabadok voltak, s hogy vissza nem éltek szabadságukkal, bizonyítják a dómok – *a művészt ugyanis, ha felszabadítod, szabadságát nem rombolásra, hanem építésre fogja felhasználni*. Építésre, férfias munkára – vagy e mesterek, e művészek nem voltak talán férfiak? Férfiak voltak bizony, s még hozzá a legbátrabbak közül valók: – ott fejezték be művüket, szédítő magasságban, a torony tetején!

Ilyesféle privilégium kellene talán a szellemi mű alkotójának is, nem az a bizonyos »kedves mester«-féle émelygős udvariasság és elnéző gyengédség...”

Emlékezet

Ballai László: Horvátországi füzet (II.)

A nap arany hintáját ismét Héliosz hajtja, Phétón odavan már ez esőfelhőkkel együtt – ez Zengg. Szállásom a dombtetőn, lábam előtt a város, amely szinte belecsúszik a tengerbe, mintegy a látóhatáron hullámtorlaszként kiemelkedve. A közeli szigetek hatalmas, remegő hullámként egyesítik a földi vizeket az égiekkel. Emeletnyi magasságban sirályok – rikoltozásukkal rám köszönve – a hegyerincen átfúvó szeleken vitorláznak, sokszor egyhelyben lebegnek. Mutatványukat a villás farkú fecskék is értik.

Vacsorázni igyekezve Zengg főterén örömmel fedezem fel Jurisics Miklós – „horvát hadvezér” – mellszobrát. Egy büszkét alig jelent többet valami ballusztrádnál, ha nem tudjuk elhelyezni a mi történelmünkben, amely nem egyéb, mint a mi szabadságunk. Az országutakon széltében-hosszában hirdetett Meduza étteremben a haltálon romlott kagylót szolgálták fel. A táj azonban kárpótol az elveszett élményért. Ez az éji csillagszóró-város mint elfektetett karácsonyfa hever előttem. Mellette kibontásra váró ajándékdoboz, a Nehaj, az uszkok kalózkok négyszög alakú vára. A fa törzse a völgy kanyarulatát követő főút, égői az utcai lámpák.

Miről írhatnék Zenggben, ahol önmagamba ütköztem? Az Odüsszeusz-öbölben – már csak így hívom e metafizikus helyet, ahol megérkeztemkor kultikus kapcsolatba lépek Thalasszával – beástam a parti kavicságyba régi emlékeket idéző kempingszékemet, és beúsztam az Adriába olyan mélyen, hogy megpillanthassam a Nehajt, majd a partra tekintve látom a széket, ölében útitáskámmal és olybá tűnik, hogy a parton is én ülök, miközben a sós habokban is én lebegek.

Alig egy-két turista merészkedett még a nyaralásra, a helyiek készülnek a szezonra, szorgalmasan javítják az autópályát, festegetnek és felújítanak. Az Odüsszeusz-öbölbe és a városba vezető lépcsőkorlátot újramázolták. Az előbbit miniumkékre, az utóbbit fűzőldre. Az intézkedés mögött érezni a városvezetés disztingvált ízlését. Házinénim konyhakertjét gyimgyom veri fel. A cseresznyefa és az olajfák szomorúan emlékeznek tavalyi paradicsom-, paprika-, padlizsán-, karalábé- és salátaudvarhölgyeikre. Nem merek rákérdezni, mi lehet az oka. Szállásadónóm tavaly említést tett idős szüleiről, hátha ők gondozták, hátha vasujjaival most őket ragadta meg az idő. Annyi fájdalom után már nem kérdezzük, sötét szárnyai úgyszólván újból fölénk és mások fölé szélesednek.

Olyan páras a levegő, és oly alacsonyak a felhők, hogy úgy tűnik, mintha a zenggi kikötőnél egyenesen az ég kezdődne. Hirtelen a nap, amely szférái fátylakba burkolódzott, kinéz vörös szemével a firmamentumból, lángszínű sávot húzva a tengerre. Mellette hatalmas, szürke medve ágaskodik, bármikor rávetheti magát. E képzetekből vagyunk. A vérmedvéből turbános vér-dzsinn lesz, végül ő nyeli el az égitestet, de tekergő kígyótestéből még olykor kikandikál a remény.

Délben elautóztam Priznáig... Visszaúton már öt kilométerről látszik Zengg és a Nehaj. Nemsokára otthon leszek, gondoltam. Megérkezve lesiettem az Odüsszeusz-öbölbe, kicsit bánva,

hogy ma nem én leszek a házigazda, aki várja a vendégeket, de senki nem tartózkodott odalent. Vagy mégis? Letáborozás közben gyermekhangokat hallottam. Nem, sirályok beszélgettek. Vagy elváltoztatott kisgyermekek ők, akiknek már nem értjük a nyelvét? Netán saját lelkünk elfeledett emlékei, amelyekre, mint idegenekre csodálkozunk? Nem sokáig élvezhettem a magányt, mert egymás után megérkeztek a helyi férfiak, beugrottak vagy bemásztak a vízbe s a ködpárában egymástól tíz-húsz méterre fennhangon beszélgetni kezdtek. Thalassza, mint gyógyfürdő elképzelhetetlen. Gyorsan beúsztam négyszáz méterre.

Mostani apartmanom panorámáját némileg elfedik a teraszról ágaskodó jukkák és a kert gyümölcsfái, viszont a zuhanyfülkéből is látni a tengert, sőt a vécéülőkéről is, amely körülmény végtelen lehetőségeket kínál a Joyce-epigonistáknak (egy Nabokov pl. mi mindent hozhatna ki ebből). Az önellátó nyaralás legidegesítőbb része a mosogatás, ezért kidolgoztam egy szabadalmat egyedülálló férfiak részére. Ugyebár a főtt ételt, mondjuk a marhapörköltet, miután kihűlt, lábosban berakják a hűtőbe, ahol akár egy hétig is eláll. Ennek analógiájára a lábas, amelyben a pörköltet melegítettük és a tányér, amelyből fogyasztottuk, szintén megmarad a frizsiderben, így csak egyszer kell mosogatni, az utazás végén.

Boreász kegyetlenül fúj, nem lehetett úszni, ezért a környék felfedezésére indultam. Zenggtől délre fekszik Sveti Juraj, melynek templomtornya és jachtkikötője egy habok ölelte mészkődombra néz. A korzón tett sétámon majd fellökött a szél, amely orromba sodorta a mólón kialakított grillterem konyháján sült tintahal, sügér és sanpietro illatát. Utóbbi az Adria egyik legízletesebb és legjellemzőbb hala, holott nevét onnan kapta, hogy Szent Péter egy a genezáreti tóból kifogott példányának szájából előhúzott pénzzel törlesztette tartozását az adóbehajtóknak. A történet igazát a sanpietro oldalán található folt bizonyítja, amely az apostol ujjának nyoma. De jó lenne most pirosra sült bőrét ropogtatni – amelyről már eltűntek a szent ujjlenyomatok, így a blaszfémia kizárva –, de még messze a vacsoraidő.

Sveti Juraj után turisztikai táblákon négy templomot is jeleztek a hegynek fel. Hajtottam, hajtottam, már a tangert sem lehetett látni, amikor is az út véget ért és egy két tanyából álló helységben lyukadtam, ki, ahol egy piros inges legény barátságosan integetett felém, miközben megfordultam „mivel az igaz utat nem lelém”. Lukovóval már nagyobb szerencse köszöntött rám. Kopár szirtek közt szakad az út a egy félsziget által védett öbölbe. Icipici sétány, jachtkikötő, egyetlen egy grillbár, igazán alkalmas hely a metafizikai elmélkedésre. Már csak azért is, mert a templom (az udvarán parkoltam le) zárva. Alatta a tengerre néző temető, az elhunytak visszatérő szellemei élvezhetik a sült hal illatát. Gyönyörű, kulturált strandja a dús lombú citrusféléknek köszönhetően árnyékos (ami itt ritkaság) és padok várják a fürdőzőket. Itt harmad olyan erős a szél, mint Zenggben. A plázs felett egy másik temető bámulja az örök hullámokat, az ilyesmi csak gyermekkorban furcsa – halottaink velünk vannak.

A régi faluban, ahol egykor halászok nyomorogtak, most minden kényelemmel felszerelt kétszintes nyaralók várják a víkendező városiakat. De jó is lenne Lukovón, közvetlenül a tengerparton apartmant bérelni, nappal a hullámok ragyogásától, éjjel pedig csobogásától révületbe esni. Be is megyek egy helyre, amelyet három csillagos apartman-háznak jelez a tábla. A tulajdonos öregasszony, miután nagy nehezen megtaláltam, azzal fogad, hogy most nincs hely. De, mondom, én egy hónap múlva jönnék. Akkor a bungallót ajánlja. Mindenesetre nézzem meg. Ez a hatvanas években épült házikó állhatott egykor magányosan a kertben, amelyet gondosan megműveltek. Szemem előtt megjelentek a terméskővel megerősített teraszok, a lugasba futtatott

szőlők, amelyek árnyékában paradicsomot kényeztettek. És a bungallóban nyaralt az egész család, az öregasszony és gyermekei, akik alig tudtak betelni azzal, hogy e világon nekik ennyi boldogság jutott. Mostanra a telek minden négyzetmétere a turizmus szolgálatára állt (az utolsó szabad földterületet éppen most betonozták le autóbeállónak), a kis bungalló – amelyből vagy az előteréből még csak kilátás sem nyílt a tengerre – penészes falaival és betonozott zuhanyfülkéjével ugyanakkor most csupán egy nyomortanyának tűnt. Mégis mennyiért adnák ki? Szemrebbenés nélkül elhangzott az ötven eurós főszezoni ár...

Zengben felejthetetlen az alkonyat. A szomszéd apartmanba egy magyar pár költözött. Naplementekor érkeztek haza. Kisiettem a teraszra, hogy le ne maradjak az égi csodáról. Ők bementek tévét nézni a belső szobájukba. Pedig hosszú percekre – mintha nem akarná megrázní a lebukó naphintót – elállt a szél. Majd egész éjjel nem nyugodott. De akadt egyetlen tücsök, amely végig kitartott a viharban.

Stari Gradba lélegzetelállító szerpentin vezet. Nemhogy védőkorlát nincs, sokszor az egy nyomtávú út mindkét oldalán szakadék. Egy temetés miatt dugó keletkezett a falucskában. A szembejövő ügyetlen helyi vezető nem vállalta az elhaladást mellettem, holott kellőképpen lehúzódtam. Erre mellettem termett két asszony, és engem irányított be egy keskeny kapubejáróba, amelyet a vezetőülésből nem látható oszlop védett. Úgy dolgoztak, mint a révészek a kompon. Végül az egyikük elismerően mutatta, hogy az autóm fara mindössze két centiméterre van a lépcsőtől. Visszaúton egy éles kanyarban furgon jött szemben. Mindketten az irdatlan mélység felett manővereztünk – és megértettük egymást. Az együttműködés vagy éppen összefogás az ember legmélyebb ösztöneiből fakad, halálra van ítélve az a társadalom, amelyben ezt a kormánypropagandának kell tanítania.

Thalassza reggel, bár csillapodtak hullámai, olyan hidegen fogadott, talán még tizenöt fokos sem volt, hogy elhatároztam, Krk-re kirándulok. Glavotokban az erdő mélyén (ímádom, amint aombok közt átsejlik a tenger) Szent Krševan kápolnájára bukkantam, amely a XI-XII. században épült, és egyike annak a két kereszt alaprajzú kápolnának, amely ebből a korszakból fennmaradt (a másik Ninben található, és fecskék fészkelnek benne). A pap, aki itt szolgált, ugyanúgy hallhatta egykoron a tücskök, szöcskék és sáskák muzsikáját – amelyet együttesen tücsökzenének neveznek –, mint én most. Ó, idő, hová rohanunk előled? A faluban, amely ide vezet, még létezik egy három ház által határolt terecske, amely szintén a középkorból maradt itt. Poljicán lakodalmat ültek a templom előtti téren. Először a zenészek tűntek fel – akik rendőrnek látszottak világos és sötétkék formaruhájukban – csak utánuk az árnyas parkban csemegéző násznép. Egy munkás hosszú vascsöveket pakolt le egy teherautóról. Vidáman mehet a munka, ha megszólal a muzsika. Krk városában már felkészültek a foci vérére, a pincérek java válogatott mez viselt. Néhány turista is követte a divatot. Kiléptem a Frangepán-vár melletti kapun, hogy gyönyörködjem a világ legnagyobb csodájában. Utánam sietett egy turista hölgy, körbenézett, majd látva, hogy itt nincs semmi, visszafordult. Semmi, csak a tenger...

Az apartmanban becsapódott az ajtó. A minap a házinéni lejött és rám szólt, hogy vigyázzak jobban az ilyesmire. Ijedten rezzentem össze, vártam a letolást. Azután rájöttem, hogy szállasadónóm nincs itthon. Most aztán durrogathatnám az ajtót! Az egész ország vébélázban égett. Még a házinéni is kitűzött egy horvát zászlót. Sok autó motorháztetejére is kifeszítették a nemzeti lobogót (noha ez alighanem tűzveszélyes) és mindenki válogatott mezben pompázik. Kutya hazafiság nem észrevenni, hogy minket öltöztet magába a nemzeti mez. Ha valaki igazán

horvát akarna lenni itt Zenggben, az nem a tévékivetítőn keresztül meredne bővülettel a labdakergetőkre, hanem kimenne az írók parkjába, és koszorút helyezne el a városban született horvát írók szobra előtt, vagy – még inkább – elolvasná a műveiket, és azokból idézne lelkesen.

Miután Pagon a tenger csobbanásai közepette elolvastam néhány fejezetet Ovidius *Átváltozások*éből, egész délután úszásra alkalmas partszakaszt kerestem. A pagi strand ugyanis nem bizonyult annak, de Račun (egy románkori templommal, patríciusházzal és őrtoronnyal büszkélkedhető festői falucska) zsebkendőnyi plázsja sem. Végül csupán a kétszáz kilométeres visszaút megtétele után – a zord időjárásával elűző – Zenggben ereszkedhettem a habokba az Odüsszeusz-öbölben. Legalább két fokkal melegebb, úszható víz fogadott, alig tudtam betelni vele. És közben lement a nap. Mintha a tenger szeme nézett volna rám véresen, amíg a sós habok öleltek. És valóban megvakul a tenger, ha eltűnik az égi fény. De még előtte világoskéké válik, és fodrozódó felszínén fényjátékot űznek a bíborszélűre festett felhők. A kumuluszok gomolygó alakzatai a vetítés révén szabályos fény-téglalapokká alakultak, amelyek egymással derékszöget bezárva mintha egyenesen Néreusz pazar palotáját tették volna láthatóvá a halandók szeme előtt.

Olajos István: A zsidók királysága

Háromezer esztendővel ezelőtt, Kr. e. 982-ben Izrael királysága elérte zenitjét, és jóllehet Dávid és Salamon uralkodása még látszólag dicsőségesnek nevezhető, a bukás magvai akkoriban már csírázni kezdtek, és a bibliai periódusok táblázatai általában ettől az évtől számítják az új korszakot, mely a szükségszerű hanyatlást és végül az ország kettészakadását hozta magával.

A történetet tulajdonképpen – ahogy mondani szokás – Ádámnál és Évánál kellene kezdenünk, azzal, hogy hogyan vesztette el az ember örök életét az Úr tilalmának megszegése által. Tekintsünk azonban el ezúttal a világ teremtése és a zsidó népnek az Isten által megígért országba történt bevonulása között eltelt idő taglalásától, megelégedve annak megemlékezésével, hogy továbbra is minden baj gyökere az Isten iránti engedetlenségben, a hitetlenségben, a Teremtőtől való elfordulásban és a lázadozásban rejtezik. Mivel maga Mózes is kicsinyhitűnek és dicsvágyónak bizonyult egy alkalommal a pusztai vándorlás során, a Piszga (Nébó) hegyéről szemlélhette meg csupán az új hazát, a tizenkét törzset Józsué vezette be Kánaán földjére Kr. e. 1460 körül. Az Úrtól szigorú utasításokat kapott, melyek lényegét az alábbi igeversekkel foglalhatjuk össze: „El ne távozzék e törvénynek könyve a te szádtól, hanem gondolkodjál arról éjjel és nappal, hogy vigyázz és mindent úgy cselekedjél, a mint írva van abban, mert akkor leszel jó szerencsés a te utaidon és akkor boldogulsz. Avagy nem parancsoltam-é meg néked: légy bátor és erős? Ne félj, és ne rettegj, mert veled lesz az Úr, a te Istened mindenben, a miben jársz” (Józs 1, 8-9).

Mivel Józsué megfogadta a parancsot, az ígért földje meghódításának érája ugyan rövidnek,

ám mindenképpen sikeresnek mondható. Ismeretes, hogy az állandó zúgolódásnak és háborgásnak köszönhetően az Egyiptomból elindulók közül egyetlen lélek sem érthette meg a Jordán folyón való átkelést. Az új generáció azonban, többek között ebben is látván az Isten semmibe vételének következményeit, jó úton járt – legalábbis egy ideig. Ezért az Úr folyamatosan diadalra vezette, rövid idő elteltével minden törzs saját földdel rendelkezett, a meghódított területek lakosságát pedig maradéktalanul megsemmisítették, ahogy azt az Úr Mózesnek, Mózes pedig Józsuénak megparancsolta. Első hallásra meglepőnek tűnhet Isten részéről egy ilyen rendelkezés, ám amint hamarosan látni fogjuk, Ő ebben az esetben sem ítelt elhamarkodottan. Mert éppen elég kísértés volt a határvidékeken megmaradt kánaániták példája, amiképpen azok territóriumait felsorolva megtaláljuk a Bírák könyve 1. fejezetében a 27. verstől kezdődően. Isten azért nem pusztította el teljesen őket, mert így akarta gyermekeit próbatétel elé állítani, vajon az új környezetben mennyire maradnak hűségesek a Törvényhez. Bár Józsué, könyvének 23. fejezete szerint, óva intett az Úrral kötött szövetség megszegésétől, a nép még ezeknek a könnyített feltételeknek sem volt képes megfelelni, megtetszett a környező népek léha és parázna életmódja, és élő Istenüket elhagyva azok bálványainak befolyása alá kerültek.

Emez időszakot tárja elénk a Bírák könyve a maga véres és gyászos valóságában, szívderítő leírásokkal csak elvétve találkozhatunk. Gedeon az Úr által többszörösen megrostált seregével győzte le Midián fiai, akik akkoriban rendszeresen megjelentek a termények elrablása céljából. Az ellenség Jezréel síkságán gyülekezett (később görögül Eszdraelonnak hívták, mindkét név jelentése: „Isten vet”). Ez egyik része annak a területnek, melyet ma termékeny félholdnak neveznek, és Alsó-Egyiptomtól egészen a Perzsa-öbölíg terjed. Mivel korábban vajmi kevés ellenállásba ütköztek, mohón és elbizakodottan ütötték fel sátraikat a széles völgyben. Matthew Henry, a 17-18. században élt brit nonkonformista lelkész, aki igen érdekes és terjedelmes magyarázatot írt a Bírák könyvéhez, jó néhány ponton rámutat arra, milyen csodálatosan készítette elő az Úr népe megszabadítását. Manassé földjén támasztott vezért Gedeon személyében, pontosan ott és akkor, ahol és amikor a nagy létszámú horda a zsákmányért jelentkezett. Folyamatosan jeleket ad, hogy a félelmet elűzze. Henry úgy becsüli, hogy a hívásra százezres nagyságrendű hadnépnek kellett volna összegyűlnie, ennek ellenére csak harminckétezen érkeztek meg. A két próbatétel közül az első a bátorság próbája volt, aki rettegett, az hazatérhetett, ezzel a lehetőséggel a megjelentek kétharmada élt is, vállalva inkább az ezzel járó megszégyenülést. Az Úr ugyanis gyáva embernek nem veheti hasznát. Másodszor a vízivással szelektált: csupán azok vehettek részt a harcban, akik a kényelmesen letelepedve kortyolgotó többséggel szemben gyorsan és kevés vizet ittak, majd indultak tovább, hogy a kapott küldetést mielőbb teljesíthessék. Ilyen a maradék seregből mindössze háromszáz akadt. Az arány elkéserítő – még inkább az, ha arra gondolunk, vajon ma százezer emberből hányat tudna Isten egy komoly feladatra felkérni?

A folytatás sem tekinthető kevésbé nyomasztónak, Gedeon hazatérvén a zsákmányolt aranyfüggőkből éfódot készíttetett (ez eredetileg a főpap egyik ruhadarabjának neve volt, ebben az esetben azonban egyfajta, feltehetően teráffel, vagyis házibálvánnyal kiegészített ékszer kell értenünk alatta). Az arany azután népét és saját családját is a bűn örvényébe vonta, atyáikhoz hasonlóan a csodálatos szabadítás ellenére ők is hálátlannak bizonyultak Istenhez, ami, legalábbis részben, mindannyiuk romlásához vezetett. Akadnak ugyan olyan bírák, akik helyet kaptak a Zsidókhöz írt levél 11. fejezetében felsorolt hithősök között, ám minden kétséget kizáróan az ő pályájuk is botladozásokkal volt tele. A saját leányát az Úrnak áldozatul felajánló Jefte ma is

rendkívül ellentmondásosan megítélt esete éppúgy megdöbbenő és elgondolkodtató, mint Sámson jól ismert históriája, akinek születését az Úr angyala előre jelezte és nagy tetteket hajtott végre, felelőtlensége és esztelensége miatt azonban Isten a filiszteusok kezébe adta. Ide sorolható a móábita Ruth története is, aki férje halálát követően elhagyta hazáját az Izrael földjére visszatérő anyósához csatlakozván és Jehova parancsai szerint élte tovább életét, amiért gazdag jutalmat nyert tőle. Ez az eset azonban távolról sem volt jellemző, sokkal inkább a zsidó nép fiai és leányai hagyták el Istenüket a pogányok igen megszeretett, az Úr számára azonban elfogadhatatlan szokásai kedvéért.

A Bírák könyve ezzel a mondattal végződik: „Ebben az időben nem volt király Izráelben; azért mindenki azt cselekedte, a mi jónak látszott az ő szemei előtt”. Gedeonnak a győzelem után felajánlották ugyan az uralkodás lehetőségét, ám ő ezt, a dicsőséget Istennek átadva, visszautasította. A szomszédos népektől azonban végül a királyság intézményét is megirigyelték. Amikor Sámuel próféta, a legutolsó és egyben a legnagyobb a bírák között, megidősödvén fiait jelölte ki utódjainak, a nép vénei így szóltak hozzá: „Ímé te megvénhedtél, és fiaid nem járnak útaidon (ez melleleg sajnos igaz is volt!); most azért válassz nekünk királyt, a ki ítéljen felettünk, mint minden népnél szokás” (1Sám 8,5). Sámuel az Úr elé vitte az ügyet, aki jól látta, hogy ez az óhaj is a Tőle való elfordulás részét képezi, mindazonáltal nem zárkózott el a kéréstől, de szigorú figyelemztetést küldött arra vonatkozóan, hogy mik lesznek a király jogai. Ezek nem hangzottak különösebben biztatóan, a nép mégis ragaszkodott saját akaratahoz, ezért az Úr kijelölte Sault uralkodóul.

Saul ígéretesen kezdte meg regnálását, ám később az Úr parancsait mindinkább figyelmen kívül hagyva egyre mélyebbre süllyedt és végül dicstelen módon fejezte be életét. Utódja, Dávid ugyancsak végzetesnek tűnő botladozásba kezdett, megtapasztalta azt, amit később Terentius így fogalmazott meg: „Aliud ex alio malum gignitur” (egyik baj szüli a másikat). A közismert történet szerint előbb parázna viszonyba bonyolódott Betsabéval, majd ezt megtetézve, bűnét az asszony férjének meggyilkoltatásával kísérelte meg elpalástolni. Az Úr színe előtt azonban tetteit természetesen nem titkolhatta el, és Nátán próféta hamarosan meg is érkezett a judiciummal. Saullal ellentétben Dávidnak volt ereje vétkei megbánására és a megtérésre, szívhez szóló zsoltárai ma is sokakat vezetnek az üdvösség útjára. Fia, Salamon olyan csodálatos módon, az időközben teljesen az Úrhoz fordult atyja szellemében kezdhette pályafutását, amelyen keveseknek adatott meg. Istenhez bölcs és engedelmes szívért könyörgött, aki ezért ráadásul megadta neki mindazt, amit nem kért: gazdagságot, hosszú életet és dicsőséget – amint ezt megírva találhatjuk a Királyok I. könyvének 3. részében. Mindemellett ő nyerte el a templom felépítésének jogát is. Úgy vélhetnénk, hogy ebből a helyzetből már nincs visszaút – ám mégis volt. Mert az ember bármikor képes arra, hogy visszatérjen a bűnbe, akár a megmosódott disznó a sárnak fertőjébe. Az ő összeomlását számtalan, ráadásul idegen országokból származó felesége idézte elő, szívét az ő isteneikhez és utálatos bálványaikhoz hajlítván. Valószínűsíthető, hogy Salamon élete végén fejére port és hamut szórva esdekelt tetteinek megbocsátásáért és ezzel saját lelkét megmentette. Bizonyíték lehet erre a Prédikátor könyve, melyben minden evilági tevékenységet hiábavalóságnak és szélkergetésnek nevez, majd végül kijelenti: „az Istent féljed, és az ő parancsolatit megtartsad; mert ez az embernek fődolga.” Isten ítélete azonban már készen állt, Júda és Izrael különvált egymástól, a választott nép pedig még az egymást követő megszállásokból és fogságokból sem tanult, végül, amikor eljött az igazi Király, saját Megváltóját sem fogadta el, ezért szétszóratott, szent városát pedig a földdel tették egyenlővé a rómaiak. Mindezek ellenére Isten végtelen

szeretete – minden más bűnössel együtt – még ma is visszavárja őket, amint ez a bibliai jövendölésekből egyértelműen kiviláglik.

Súlyosan tévednénk arra gondolván, hogy ezek a régi történetek ránk szerencsére egyáltalán nem vonatkoznak. Az engedelmség hiánya a mi életünkre is alaposan rányomja bélyegét, mi azonban szégyelljük az Úr akaratát megtenni, mert hát mit szólnának ehhez mások, arról nem is beszélve, hogy a miénknél jobbat amúgy sem lehet kitalálni. Ezért nem akarjuk bevallani, hogy Istentől elszakadt, vagy a „maga módján vallásos” világunk képtelen megküzdeni „korunk problémáival”. Pedig Krisztus csodálatos példát mutatott ezen a területen is, Ő, aki Atyjával egylényegű ugyan, mégis hajlandó volt alárendelni magát nemcsak Neki, hanem még földi szüleinek is (Lk 2,51). Így aztán mi semmiféle szégyenkezni valót sem találhatunk abban, ha hasonlóképpen cselekszünk. Isten még ma is hív mindenkit az Úr Jézus szavaival: „Jőjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterhelgettetek, és én megnyugosztalak titeket” (Mt 11,28). Ám mi máshol keressük a megoldást, saját bálványainktól körülvéve hordozzuk tovább terheinket, félünk és aggodalmaskodunk, csak nehogy a Teremtő előtt megalázkodnunk és Neki engedelmeskednünk kelljen. Csak a láthatóban bízunk, a láthatatlant elvetjük, és közben „certa amittimus, dum incerta petimus” (míg a bizonytalan után futkosunk, elveszítjük a biztosat) – ahogyan Plautus mondotta, és a tékozló fiúhoz hasonlóan egyre közelebb kerülünk a moslékos vályúhoz. Ehhez a bizonytalan evőalkalmatosságához korábban sajnos jómagam is csaknem eljutottam, nem volt elég, hogy Isten akarata helyett a sajátomat kerestem, akkoriban igaznak vélt bölcsességeimet ráadásul különféle asztalok mellett fennen hirdetem. Az Úr azonban értem is lehajolt és ebből a lelki sötétségből kegyelmesen visszaterelt az Ő ösvényének világosságára. Pál apostol Timóteusnak írt második levelében a harmadik rész elején prófétaí módon tárja elénk az utolsó idők tragédiáját. Az emberek pénzsóvárak, szüleikkel szemben engedetlenek, hálátlanok, szeretetlenek, felfuvalkodottak lesznek, akik inkább az élvezeteket szeretik, mint Istent – és akkor a felsorolásnak még csak egy részét idéztük. Ennyiből is látható azonban, hogy háromezer év alatt tulajdonképpen nem sok minden változott, mi is királyokat akarunk, akiknek uralma aztán sorban romba dől. Ám amíg a kegyelmi idő tart, az Úr bennünket is szólít, hogy a korábban Józsué könyvéből idézett igeszakaszt szem előtt tartva eljuthassunk az egyetlen változhatatlan, örök életet és boldogságot biztosító mennyei királyság dicsőséges országába.

Ballai László: Angliai füzet

Kolluder Oszkár barátom meghívására Angliába utaztam. Oszki 1999-től kezdve évekig kungfu instruktorem volt. Minden tudását megosztotta tanítványaival, és nem csupán vezette az edzést, hanem maga is mindig végigcsinálta az összes gyakorlatot elhivatottságát bizonyítva, egyszersmind mércét is állítva elénk. Azután nyolc éven át dolgozott Írországban, ahol végül karosszéria lakatos szakmájában találta meg a számítását, eközben mesteri szintre fejlesztve

harcművészeti ismereteit is. Nyolc év elteltével úgy érezte, hazatérhet Magyarországra, hogy önvédelmi iskolát alapítson, emellett reflexiós gyögmasszázzsal foglalkozzon, vagy ha kell – külföldi műhelyvezetői praxisával is, mint a legjobb ajánlólevéllel – szakmájában helyezkedjen el. Kapcsolatunk ekkor vált közelibbé, mint iskolafenntartó felajánlhattam neki, hogy tornatermünkben tanítson. Rögvest megalapította Oszifu interdiszciplináris önvédelmi iskoláját, amely egy kis, nyolc-tíz fős csapattal be is indult. Igen ám, de ez nem volt elegendő a megélhetéséhez, és nem hogy műhelyfőnökként, de még lakatosként is csupán egy-két, szinte megalázó ajánlatot kapott, vagy minimálbérért elmehetett volna futószalag mellett dolgozni. A „jobbban teljesítő” Magyarországon egyszerűen nem kellett a tapasztalt szakember. A harcművészetek terén pedig nem az önvédelmi képességek izzadsággal való végsőkéig fokozása vonzza az embereket, hanem azok a hangzatosan menedzselte iskolák, amelyek egy szisztéma mentén „előmenetelt”, öveket, rojtokat-bojtokat, instruktori fokozatokat kínálnak. A magát már mesternek érző tanítványok többsége évtizedek múltán sem döbben rá, hogy az első apacs leütheti az utcán. Mindenesetre Oszu egy év elteltével Skóciában talált munkát, ahonnan azután Perterboroughba, Anglia egyik jelentős iparvárosába költözött, ott berendezkedett, házat vett, amelyet saját kezűleg gyönyörűen felújított. Itt látott hát engem vendégül egy héten át a legnagyobb szívélyességgel, miközben azon tűnődtem, minek köszönhetem e kedvességet.

Oszu arra kért, Lutonba foglaljak repülőjegyet, ez esik közel hozzájuk, meg is beszéltük az időpontot, be is ütöttem azt az internet keresőjébe. Hamarosan feltűnt a képernyőn a Wizzard légitársaság, amely már 12.500 Ft-tól hirdetett repülőjegyet Londonba. Az retúr 25.000, ami páratlan kedvezmény. De mire a „legjobb ajánlattal” előrukkolt a rendszer, az már 46.000-be került. Tovább a foglaláshoz. Csomaggal utazom? Az újabb 20.000-be került. Valami utasbiztosítást még automatikusan hozzáadtak és már 74.000 Ft-omban volt a jegy. Ezt le is emelték a bankszámlámról, és emailben visszaigazolták a foglalást, megköszönve, hogy megkötöttem a sztornóbiztosítást. De hol a jegy? Felhívtam az ügyfélszolgálatot, amely tájékoztatott, hogy amennyiben nem az indulást megelőzően 48 órán belül jelentkezem be a légitársaság internetes felületén, vagy a repülőtéren állítatom ki a beszállókártyát, az „kiegészítő szolgáltatás” és további 30 euró költséget jelent. Ez a mozaik-árképzés, és az, hogy mérlegelési lehetőség felkínálása nélkül behúzza magába valamilyen automatizmus, egészen felháborító. És akkor Ferihegy II-őt ezerszázalékosan leterhelte a Wizzard. Három órán keresztül a legnagyobb tömegben különféle sorokban kellett araszolni. Ezek közül a harmadik – ahol sok utasnak az utolsó hívást követően elszakadt a cernája – a becsekkolást és a biztonsági ellenőrzést követő útlelvizsgálat volt.

Végre valahára megláttam Angliát. A kontinens felett végig sűrű felhőzet gomolygott, ám amint elértük a Csatornát, kitisztult az ég és hétágra sütni kezdett a nap. Eddigi tapasztalataim szerint ennek fordítva kellett volna lennie. A szigetországban rengeteg szélerőművet építettek és erdőt telepítettek az elmúlt évtizedekben. Lutonban sokkal jobb idő köszöntött rám, mint Budapesten. 24 fokot mondtak, de a ragyogó napsütésben 30 fok is lehetett a kifutópályán. A lépcsőt kézzel húzták a géphez, és nem kellett buszozni, úgy alakították ki a kapukat, hogy egyenesen belehessen sétálni rajtuk. Itt már nem voltak tömegjelenetek, minden olajozottan és gördülékenyen ment, csak a csomagra kellett várni egy kicsit. Oszu örömmel fogadott: „Jó téged itt látni”. Kicsit terhére volt a meleg, mint a legtöbb szigetországbelinek. Én viszont élveztem, és olyan érzés kerített hatalmába, mintha egy mediterrán országban járnék.

Peterboroughba érkezve azonnal sétára indultunk a belvárosba. 900 éves normann stílusban

épült katedrális az angol gótika ritka példája. Impozáns, az orompárkányig emelkedő hármast, béli kapuval tagolt főhomlokzatával lenyűgöző hatást tesz a látogatóra. A templom belsejében az utas hatalmas normann pillérek között halad a főhajóhoz. A kórus festett famennyezete eredeti szépségében fennmaradt. Az északi oldalhajóban két uralkodónőt temettek el. Aragóniai Katalin, „Angliai királynője” – mint azt a fekete márványba vésett arany felirat fennen hirdeti – a helyiek nem csekély büszkeségére ma is itt nyugszik. Stuart Mária földi maradványait a fia, I. Jakab átvitette a Westminster székesegyházba. Ha mármint a sírról a magasba emeljük a tekintetünket, gyönyörű legyezőboltozatot látunk, amely az angol gótika egyik jellemző műremeke. A középkorban a katedrális mellett álló hatalmas bencés kolostornak, amelyet nem a polgárháború, hanem VIII. Henrik idején, a szerzetesrendek feloszlatásakor fosztottak ki, ma már csak romjai láthatók. A katedrálishez vezető normann kapun keresztül átsétálunk a főterre, amelyen egy gótikus plébániatemplom és a céhek háza áll – egy középkori nyitott csarnok, rajta zárt emelet –, és hamisítatlan brit kisvárosi hangulat áradt el. A Nene folyó partján folytatva utunkat felfigyeltem számos lakóhajónak tűnő csónakra. Ezeket long boatnak (hosszú csónaknak) nevezik, magyarázza Oszi, áruk 70.000 fonttól kezdődik, valóban laknak rajtuk, de mozoghatnak is velük városról városra, ahol kikötési illetéket kell fizetni utánuk. Sokan választják ezt az életformát, akár úgy is, hogy bérbe adják a lakásukat és a különbözetből tartják fenn magukat. De bérelt csónakokkal, csillogó hátú halak nyomába szegődve is be lehet utazni Angliát.

Másnap a Lincolnshire-beli Burghley házba, egy pazar gazdagságú Erzsébet-korabeli, angol reneszánsz stílusú palotába látogattunk, amelyet William Cecil, Burghley első lordja építtetett 1555 és 1587 között, aki I. Erzsébet kincstárnokaként és főminisztereként működött (szemmel láthatóan saját vagyonának gyarapítása terén is) igen nagy eredménnyel. A birtokot Exeter earljei örökölték, akik tovább ápolták a koronához fűződő szoros kapcsolatokat, hiszen I. Erzsébet után I. II. III. és IV. György is vendégeskedett a „házban”, mint azt a róluk elnevezett terem bizonyítja. A család tagjai a XVIII. században előszeretettel utazgattak Itáliában, ahol hatalmas műkincsvagyont vásároltak fel. Az enteriőrök jellemzően barokk stílusúak, mérhetetlenül fényűzőek, ám a színes tapétáknak és a faburkolatoknak köszönhetően meglepően lakajosak. Az angolok szeretnek panaszkodni a polgárháború pusztításairól, ám valójában a náci terrorbombázások kivételével mit sem tapasztalhattak meg a hadaknak azon mindent letaroló pusztításból, amelynek például Magyarország, mondjuk a Burghley ház felépítését követően nem sokkal kitört tizenöt éves háborútól fogva oly sokszor ki volt téve történelme során. Ennél fogva nálunk egyetlen főúri kastélyban sem látható a gazdagságnak és a kincseknek az a hosszú évszázadokon át tartó folyamatos gyarapodása, amely itt elkápráztatja az utast. 1981-ben, a VI. exeteri earl halálát követően Anglia egyik leggazdagabb családi vagyonának örökösei levették a vállukról a ház és műkincsei fenntartásának gondját és arra egy jótékonyági alapítványt hoztak létre. Ezt az alapítványt 20 fontos belépőjeggyel támogatja a látogató (persze még további összegeket is felajánlhat). Szó mi szó, nem csupán a festmények és a kínai porcelánok állapota kiváló, de a legutolsó konyhai rézeszköz is csillog-villog. A festménygaléria zöme kevésbé ismert XVII. századi olasz mesterektől való, én értékesebbnek érzem a bútort-, a díszműtárgy- és az óragyűjteményt. Külön említést érdemelnek a teremőrök, akik nem a tárlatról semmit nem tudó nyugdíjasok, vagy diákok, hanem a család távolabbi rokonságába tartozó úrhölgyek és urak, akik tökéletes tárgyszeretüket a legnagyobb készséggel és udvariassággal osztják meg a látogatókkal. Az alapítvány keretében komoly programszervező és törzsközönség építő munka folyik. Nagy élet zajlik a parkban, ahol angol és franciakeresztvény egyaránt található, igen érdekesek az egy-egy fa

körül gaznövényekből, főleg pipacsból kialakított kis szigetecskék. A Meglepetések kertjében régi és új játékok várják a gyermekeket, akik fürödhetnek a szökőkútban, persze csak fürdőruhában (amely a szuvenir üzletben is kapható).

Következett London, a nagy csalódás. 1986-ban tíz napot töltöttem itt, a Victoria street egyik mellékutcájából kiindulva gyalogszerrel bejárva az egész várost. Ha most egy nagyobb erő – mint Sztjopa Lihogyevet a jaltai mólóra – hirtelen kitett volna ide, aligha ismerem fel, hol vagyok, de Amerika vagy Ausztrália valamelyik cityjére tippeltem volna. 1986-ban London egy hatalmas birodalmi főváros volt, jellegzetességét tekintve azonban angol, a városképet, a Cityt kivéve viktoriánus, téglavörös bérpaloták, a lakónegyedekben pedig fehér vagy vörös terrace házak uralták. Most a Victoria streeten, amely jelentőségét tekintve a pesti belső körutaknak felel meg, csupa acél és üveg (hol kifelé, hol befelé dőlő) hatalmas irodaházak, valamint felhőkarcolók magasodnak, amelyek mellett eltörpül a Westminster katedrális (ide azelőtt be lehetett sétálni, most 22 font belépti díjat szednek, amelynek ellenében kordonokkal terelve lehet sodródni az irdatlan tömegű turistamasszával) vagy a parlament épülete. Mintha Budapesten a Kossuth-tér és a nagykörút közötti házakat teljesen lebontották volna, hogy helyüket modern magas épületekkel zsúfolják tele, úgy falta fel Londont az elmúlt évtizedekben az ingatlanpiac. Még szembetűnőbb volt a város „megnövekedése” és arculatának átváltozása a Westminster-hídtól a Towerig megtett hajókázás során. Hiába magyarázták a hajók első tisztjei, hogy a Westminster-híd korlátját a krími háborúban hadizsákmányként szerzett ágyúkból öntötték, újraépítették a bal parton a Globe színházat, az Asszonyok hídját a II. világháború alatt szinte kizárólag női munkások építették fel, valamint – nem utolsó sorban történészek okulására –, hogy az angol zászlót csak akkor nevezik „Union Jack”-nek, ha hadihajó orrán lobog (egyébként „Union Flag”), a régi London végérvényesen eltűnt, hogy a helyén egy New Yorkkal, Johannesburggal vagy Tokyóval vetekedő nemzetközi metropolisz emelkedjék. Egyszersmind az is látszott, hogy London megtartotta tőkevonzó képességét, és a nemzetgazdaság mozgásban tartása és fejlesztése érdekében a konzervatívnak mondott angolok, akiknek valójában az ereikben is business csörgedezik, tradícióikat is habozás nélkül feláldozzák.

Utazásom negyedik napját edzéssel kezdtük Oszival. Magabiztosan készülődtem lélekben, hogy majd megmutathatom, milyen haladást értem el állóharcban, amióta rám hagyta az iskolát, de arra sor sem került. Mindjárt a talajon kezdtük, mert mesterem véleménye szerint egy igazi küzdelem, ha állva nem bírnak egymással az ellenfelek, pillanatokon belül a földön folytatódik, és amint kijöttünk az egyik testkontroll pozícióból vagy kulcsolásból, kezdődik a másik, a védekezés-támadások végtelen sorozata. A tájékozatlan szemlélő pusztá gyürkőzésnek vélné az ilyesmit, holott nagyon észnél kell lenni, hogy idejében észleljük az ellenfél szándékát és elhárítsuk azt. Mire befejeztük és Osi összeállította az elkövetkező edzéstervünket önérzetem egy mély kút fenekén hevert.

Ezt követően Peterborough környékének legnevezetesebb látnivalóját, Elton Hallt tekintettük meg. A kastély előzményei még a normann korba nyúlnak, amelyben egy lakótornyot és egy kápolnát építettek a XII. században, ezek azután beépítésre kerültek a XIX. századig folyamatosan bővített épületegyüttesbe, amely – Burghleyvel szemben változatosságával gyönyörködtet. Az 1660 óta itt lakó Proby család 10 font belépti díj ellenében, vezetett túra keretében, betekintést enged a főbb termekbe, amelyek közül talán a kápolna, az ebédlő és a könyvtárszoba emelkedik ki. A ház büszkesége két Leonardónak tulajdonított képen túl – amelyek még a mester követőinek színvonalát sem igen közelítik meg, de a társaságban jól

hangzik: „talán Leonardo” – VIII. Henrik angol nyelvű imakönyve, amelyet utolsó feleségétől, Katherine Parrtól kapott, akinek viszont ő az eltoni uradalmat adományozta. A jól ápolt franciakertet és annak pavilonját esküvők megrendezésére ajánlják, és úgy tűnik, eme egykori feudális birtok is jól beilleszkedett napjaink kapitalista vérkeringésébe a rendezvényszervezésen túl kereskedelmi és lakóingatlanok bérbeadásával.

Az esti beszélgetéskor fény derült a szíves vendéglátás titkára. Midőn négy éve Oszi és felesége, Viki úgy döntöttek, hogy visszatelepülnek Magyarországra, mindenki – a legjobb barátait is beleértve – azzal fogadta őket: „Minek jöttetek haza?”, vagy: „Hülyék vagytok, hogy nem maradtatok kint.” Osziékhoz csupán Viki egyik barátnője és jómagam fordultunk tisztességgel és segítőkészen. Igen siralmas jellemrajz ez hazánk lakóiról.

Az emberek mindent megtesznek a sikerért, a vagyoni gyarapodásért és az örökléért. Az utóbbi elérése maradéktalanul sikerült Stonehenge építőinek, akiknek a művét ötezer év múltán is csodálja az utókor. Még csodálatosabbnak látjuk e teljesítményt, ha figyelembe vesszük, hogy a templomot végső formájában egymást követő, különböző népek hozták létre. I.e. 3100 körül érkezett a Csatornán túlról az újkőkori Windmill Hill-kultúra népe, amely szarvasagancs-szerszámaival ásta ki a kb. 98 m átmérőjű, 6 m széles és 1,4–2 m mély árkot. A kiásott mészköves törmelékből az árok belső oldalán töltést emeltek. Az északkeleti bejáratnál két kőoszlopot állítottak fel, ezek egyike, az áldozókő fennmaradt. A töltés belső oldalán 56 sekély lyukat ástak, és csaknem azonnal be is temették (Aubrey-lyukak). Feltételezhető, hogy a stációkövek is ebben a korszakban kerültek helyükre. Ötszáz év múltán elhagyták a területet, amely elvadult. I. e. 2100 körül a bronzkori harangedényes kultúra népei Wales délnyugati részéről, a 390 km-e fekvő Preseli-hegységből mintegy 80, egyenként 4 tonna súlyú granulitoszlopot szállítottak a terület közepére, ahol úgy állítottak fel azokat, hogy két, bezáratlan koncentrikus kört formáljanak. A bejáratnál felállított granulitoszlopok a nyári napforduló idején a középpontból nézve a napkelte helyét jelzik. Ugyanebben az irányban kiszélesítették a Sugárutat, és felállították a két sarokkővet. (Később a két koncentrikus körben elhelyezett granulköveket eltávolították.) I. e. 2000 körül a 30 km-re északra található Marlborough Downs-ból 9 m hosszú és 50 t súlyú homokkő tömböket hoztak, amelyekből a patkó alakban, illetve teljes körben álló, felül áthidalt homokkő hármasköveket, triliteteket is kialakították. A külső körben 30 homokkőtömb áll, ezeket felül lezárták. Ebben a körben helyezték el patkó alakban az öt trilitet – amelyek két álló, és egy rajtuk keresztbe fektetett vízszintes tömbből állnak. Egy évszázaddal később mintegy 20 granulkövet megfaragtak, és a patkón belül hozzávetőleg ovális alakban helyezték őket el. I. e. 1700 körül a Wessex-kultúra népessége folytatta Stonehenge építését. A patkón belül felváltva granulkőből faragott oszlopokat és obeliszket állítottak fel egymáshoz közel. A megmaradt kb. 60 megmunkálatlan granulkőt a patkó és a kör között helyezték el. A tengelyvonalon állt a mind közül legnagyobb granulitoszlop, amelyet tévesen oltárkőnek neveztek el. Kr. e. 1100 körül a Sugárutat keleti, majd délkeleti irányban kb. 2780 m hosszúságban meghosszabbították az Avon folyóig, ami azt jelzi, hogy Stonehenge-t még jóval a Wessex-kultúra eltűnése után is használták.

De mire használták? Én templomnak neveztem, az újabb kutatások, főképp a csillagászatiak valamiféle komputert vagy csillagászati órát látnak benne, hiszen a kövek elrendezése közvetlen kapcsolatba hozható a Nap a Hold és a bolygók mozgásával, illetve szüntelenül változó konstellációikkal. Ha így van is, ez nem ellentmondás, hiszen a történelem hajnalán, amikor a szakrális és a profán tevékenységek még nem különültek el egymástól, a tudományosnak nevezhető megfigyelések egyszersmind metafizikai jelentőséggel bírtak és alighanem papi

funkciójú személyek végezték őket. A kozmikus jelenségekből a napi élet eseményeire következtek, a vallásos rituálékkal pedig a földön túli erőket igyekeztek befolyásolni. A legújabb régészeti kutatások sem cáfolják a szakrális funkciót, hiszen azt a feltevést igazolják, hogy az emberek messze földről zarándokoltak Stonehenge-be, hogy sérüléseiket, betegségeiket az itteni kövek varázsereje gyógyítsa meg. Ma évente egymillió turista keresi fel Stonehenge-t, ami nem nagy szám, tekintve, hogy a London Eye-ra, a brit főváros óriáskerekére naponta 15 ezren szállnak fel. Stonehenge mint óriáskerék – gondoljuk át e metaforát.

A megalitikus homályba vesző területtel szemben szinte a változatlan középkor jelenik meg előttünk Oxfordban. Az Oxfordi egyetem első írásos említése egy XII. századi feljegyzésben található. Az egyetem legrégebbi részei, az Egyetemi (1249) a Balliol (1263) és a Merton Kollégium (1264). Ezidőt kezdtek el Európa-szerte lefordítani a görög filozófusok írásait, amelyek nem egyeztek a korabeli európai felfogással (különös tekintettel arra, hogy az egyház a megelőző évszázadokban ezek elégetésével foglalkozott). A tabuk ledöntésére kész kutató szellem mindenestre kilencszáz éve gyökeret vert ehelyütt. A múlt álmaiba tűnő középkori díszletek között a lehető legmagasabb színvonalú egyetemi képzés, a jövő értelmiségének nevelése folyik. Ma is az oxfordi, Cambridge-i és az eatoni diploma a legértékesebb a világon. Az utas tudja ezt, mégis szívesen mászik fel a Szűz Szent Mária katedrális tornyába, hogy álmaiba beleégesse az angol gótika és reneszánsz olyan gyönyörű emlékeit, mint a Mindenszentek kollégiumának kicsipkézett épülete és a hagymakupolás Krisztus Egyháza Katedrális. Utóbbi egyszerre egyetemi kápolna és katedrális. Eredetileg Szent Frideswide Kolostorának temploma volt, majd később ezt kibővítették és beépítették a Bíborosi Kollégium épületegyüttesébe. 1546 óta az oxfordi egyházmegye székesegyházként használják.

Szombati napon érkeztünk e helyre, mint a legtöbb turista, bosszantó hát, hogy négy neves kollégium is zárva van. Mi lesz azokkal, akik nem láthatják Harry Potter Oxfordjának helyszíneit? Mert ilyen túra is létezik. A kárvallottak alighanem angol zsebkendőjük sűrű használatába menekülnek. Oszival a Magdalena kollégium söntésének teraszán elfogyasztottunk egy italt. Miközben a kis folyót belepő csónakok kavalkádját néztük, furcsa, szortyogó hang ütötte meg a fületem. Valami ciszternában keletkezik vákuum, vagy egy állat adja ki ezt a hangot? Nem, a szomszéd asztalnál ülő kamasz fiú szívogatta meg az orrát, percenként körülbelül ötször. Szúrós tekintettel rámeredtem, mire elővette a zsebkendőjét, amellyel gyengéden megérintette a bagólesőjét, majd tovább szipogott. Oszí tájékoztatott, hogy ez itt Angliában általános szokás, olyannyira, hogy az arcüreggyulladás népbetegség, sokakat műteni kell. Valóban itt működik a világ legfejlettebb egészségügyi rendszere, amely még a betegbiztosítottak papírzsebkendő költségeit is átvállalja ilyenformán.

Utolsó sétámon Peterborough belvárosában egy utcai bábos mellett haladtam el, aki Michael Jackson figuráját táncoltatta, a világsztár talán legismertebb számára. Jó fél órát eltöltöttem egy könyvesboltban, de még visszatértemkor is tartott a műsor, immár egy másik rocksztár volt soron. Az előadást nem csak a gyermekek, de szüleik is tátott szájjal nézték. Az örök előadó-művészet géniusza ez, amellyel a show-giccsel visszagyökereztetni a vásári hagyományba, egyszersmind a stadionok szörnyű elidegenedettséget kisöpörve a közvetlen emberi kontaktusok világából.

Nándi Mihály: Az eldobott királynő

És nem a kártyában, amikor Joker-kanasztára gyűjt az ember és már a magas lapok is fölöslegesek lehetnek. Mindazonáltal a hazard-analógia nem teljesen légből kapott. A középkorban az uralkodóházak, amelyek legfőképpen a trónörökös megszületését áhítozták, a leányutódokkal a lehető legértékesebb ütésekért igyekeztek megtenni, hogy országuk területét és tekintélyét gyarapítsák. A házassági játszmában kiemelkedően a Habsburgok bizonyultak a legsikeresebbnek, hiszen I. Miksa első felesége révén megszerezte a gazdag burgundiai tartományokat (így Németalföldet), a második révén a Milánói hercegséget (Sforza Bianca kezét Hunyadi Mátyás is igyekezett elnyerni Corvin János számára – ha e frigy létrejön, máshogy alakul a magyar történelem), fiát Aragóniai Johannával megnősítve pedig egyenesen a Spanyol Birodalmat biztosította a család számára.

Az angliai gótika fenséges pompájától megszédült utas a peterboroughi katedrálisban egyszer csak Aragóniai Johanna húgának, Katalinnak a sírjára bukkan. „Angliai királynője”, hirdeti a fekete márványba vésett arany felirat (az angol „queen” szó nem tesz különbséget királynő és királyné között), a helyiek nem csekély büszkeségére. Ha mármost külhonban munkát talált ismerőseimet azzal fogadja a honi törpelelkűség, hogy „könnyű maguknak ott Angliában”, akkor elképzelhetjük, a maga korában micsoda irigység övezhetett egy királynőt. Pedig az, hogy Aragóniai Katalin nem a többi brit uralkodó mellett nyugszik (még az ugyancsak Peterboroughban eltemetett Stuart Máriát is átvitette a fia, I. Jakab a Westminster székesegyházba), valami végzetes kirekesztettségre utal.

Azt a kártyacsomagot, amely Aragóniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella 1485-ben született, legkisebb gyermekének sorsát meghatározta – miután szigorúan vallásos édesanyja figyelme mellett humanista műveltségre, latin nyelvtudásra tett szert, valamint megtanult zenélni, táncolni, rajzolni, szőni, fonni és főzni, s mind e képességek birtokában már eljegyezheték a walesi herceggel – Angliában keverték.

A királyi menyasszony és kísérete 1501. október 2-án érkezett meg az angliai Plymouthba. Az örömteli fogadtatásból arra következtethetett, hogy már alig várják. És valóban, VII. Henrik – Artúr herceggel – rezidenciájából Hampshire-be sietett elé. A király még mintha kíváncsibb is lett volna rá, mint jövendőbelije. No persze azért, hogy meggyőződjön arról, a menyasszony valóban olyan egészséges és szép-e, mint ahogyan azt híresztelték (mert ha nem az, egy visszás játszmával még idejében el lehet háritani a bajt.) Katalin végül komornájával – a spanyol etikett pástján – vívott hosszas küzdelem után fellebbentve fátylát, teljes mértékben eloszlatta leendő apósa kétségeit. Hófehér bőrével, tojásdad arcával és vörösesszőke hajával igazán elbájoló jelenségnek tűnt, talán csak kis termetére lehetett volna némi panasz, ha vele egykorú vőlegénye nem alacsonyabb nála is egy fejjel. Bizony az uralkodónak saját koraszülött fiának egészségét és alkalmasságát kellett volna vizsgálgatnia, akinek testi fogyatékoságait a kitűnő neveltetés aligha ellensúlyozta. 1501. november 14-én a Szent Pál-székesegyházban tartott esküvőn Katalint Henrik

yorki herceg (a későbbi VIII. Henrik) kísérte az oltárhoz, ő már ekkor jóval magasabb és erőteljesebb volt hat évvel idősebb bátyjánál, aki a nászéjszakát sem tudta elhálni. Artúr néhány hónappal később járványos betegségben – amelyet egyébként felesége átvészelt – váratlanul elhunyt.

E szerencsétlen fordulat, amely a hozomány elvesztésével és a – megerősödött Franciaországgal szemben kovácsolt – spanyol szövetség megingásával fenyegetett, nem szerepelt VII. Henrik terveiben. Felmerült tehát, hogy Katalint jegyezzék el Artúr öccsével, Henrikkel. A tárgyalások több mint egy évig elhúzódtak, ezalatt VII. Henrik Ferdinándtól várta, hogy eltartsa a lányát. Katalin kezdetben ellenezte a házasságot, de mivel már „nem ért annyit”, mint néhány évvel azelőtt (VII. Henrik is tapogatózni kezdett egy esetleges befolyásosabb feleség iránt), apja kész helyzet elé állította. 1503 februárjában meghalt Henrik felesége, Yorki Erzsébet, és felmerült, hogy a király netán Katalint venné feleségül. Ezt az ötletet azonban már Ferdinánd is hevesen ellenezte. A házassági szerződéseket végül 1503. június 23-án írták alá, azonban a frigyhez pápai engedély kellett, mivel a sógornői viszony a leánytestvéri viszonyal volt egyenértékű az egyházi értelmezésben. 1504 októberében meghalt Katalin anyja, Izabella királynő, apját spanyolországi hatalmának biztosítása foglalta le (Kasztília felett mint lánya, Johanna régense gyakorolta a hatalmat).

Aragóniai Katalin Angliában, Ludlow-ban a külvilágtól elzárva élt, és várta, miként döntenek majd felette. 1505 nyarán Henrik walesi herceg betöltötte a tizenegyedik életévét, és apja dinasztikus érdeklődése az Európa jó részét birtokló Habsburgok felé irányult, akik Szép Fülöp révén a spanyol trón várományosai voltak. 1505. június 27-én VII. Henrik formálisan is felbontotta fia és Katalin eljegyzését. Az özvegy csak a legszükségesebb összeget kapta meg az ellátásához. Nélkülözései közepette önpusztító vallásosságba menekült. A pápa szólította fel Henrik herceget, hogy akadályozza ezt meg. Azonban a Katalin iránt gyengéd érzelmeket tápláló trónörökösnek sem volt örömteli élete, VII. Henrik király szinte a világtól elzártan nevelte fiát, minden napirendi pontját pontosan megszabva. 1506 januárjában Szép Fülöp és Johanna Angliába érkezett, amikor is Katalin találkozhatott a sógorával (ám a nővérevel elkerülték egymást). 1506. január 31-én VII. Henrik és Szép Fülöp megkötötték a windsori egyezményt, az Aragóniai Ferdinánddal szembeni katonai szövetséget, valamint házassági szerződéseket írtak alá, amelyek értelmében VII. Henrik feleségül veszi Fülöp húgát, Ausztriai Margitot, Henrik walesi herceg Fülöp legidősebb lányának, Eleonóra infánsnőnek a vőlegénye lesz, Károly infánst pedig eljegyzik VII. Henrik kisebbik lányával, Máriával. 1506 áprilisában Katalin levelet írt apjának, amiben a segítségét kéri, mivel az angol király nem gondoskodik róla. Katalin végül szembesítette a meglepett VII. Henriket azon elhatározásával, hogy a fiával való házasságát visszafordíthatatlannak tekinti.

Szép Fülöp hamarosan meghalt, Johanna pedig csaknem teljesen elvesztette a józan eszét. Ez azonban nem gátolta meg VII. Henriket abban, hogy most az ő kezére pályázzon. Ámde ehhez Ferdinánd áldása kellett volna. Az aragón király anyagilag jobb helyzetbe kerülésekor pénzt küldött Katalin hozományának gyarapítására. Új követét pedig azzal az utasítással látta el, hogy minél hamarabb kösse meg Katalin házasságát, vagy a hozománnyal együtt vigye haza Spanyolországba. Katalin 1509. március 9-én írt levelében arról számol be atyjának, hogy nem bírja tovább VII. Henrik sanyargatását és haza kíván térni Spanyolországba. A spanyol követ már intézkedett Katalin javainak elszállításáról, amikor 1509. április 21-én meghalt VII. Henrik király.

1509. június 11-én VIII. Henrik, az új király feleségül vette Aragóniai Katalint. Katalin szűzi menyasszonyi ruhába öltözve vonult az oltárhoz. Még ezen a napon Katalint is királynévé koronázták. Morus Tamás így írt az új király uralkodásának kezdetéről: „Ez a nap rabszolgaságunk vége, szabadságunknak forrása; a szomorúság vége, kezdete az örömeinek.”

A magát boldognak érző Katalin, noha a kor szokásainak megfelelően külön udvartartásban élt, gyakran maga főzött a királynak és örömmel varrta az ingeit. A királyi pár első gyermeke azonban 1510. január 31-én halva született. Hét héttel később Katalin ismét teherbe esett és 1511. január elsején megszületett a kis Henrik, aki mindössze ötvenkét napot élt. VIII. Henrik Franciaország meghódítására indult, és távollétében régenssé nevezte ki Katalint. Thomas Wolsey feltűnéséig ő volt a leghűségesebb bizalmasa. Katalin természetesen pártolta a spanyol-angol szövetséget a franciák ellen. A királyné mindazonáltal nem gyakorolt különösebb politikai befolyást urára, hiszen feltétel nélkül teljesítette akarátát, Ferdinánd intette is arra, hogy támogassa nagyobb mértékben. A királyné még Henrik Franciaországba indulása előtt teherbe esett, de októberben elvetélt. Katalin régenssége alatt a skót király IV. Jakab felkelt az angol uralom ellen. Katalin bátorító és buzdító beszédekkel intezett a kapitányokhoz. A skót sereget hamar leverték és a csatamezőn a skót király is elesett. Eközben Henrik is kisebb győzelmeket aratott Franciaországban, amelyeket Katalin lelkesen üdvözölt.

Henrik egy évre rá összetűzésbe került Ferdinánddal és házassági tárgyalásokat kezdett testvére Mária és a francia király, XII. Lajos között. 1514. augusztus 13-án megkötötték a távházasságot és Katalin is Doverba utazott Máriával, hogy ott búcsút vegyen tőle és elinduljon Franciaországba. A beteges francia király és a tizennyolc éves fiatal hercegnő házasságát nem nézték jó szemmel a Habsburgok. 1515. január elsején meghalt Lajos, és Mária összeházasodott a Henrik bizalmasai közé tartozó Charles Brandonnal, Suffolk hercegével. Thomas Wolsey csillagzata ekkoriban emelkedett fel, azonban még ekkor is Katalin volt Henrik legfőbb bizalmasa, és a királyné is jó kapcsolatot ápolt a bíborossal. 1515 februárjában fiúgyermeket hozott a világra, aki azonban nem sokáig élt. 1515 májusában a királyné ismét várandós lett, és 1516. február 18-án egészséges lánygyermeknek adott életet, aki a Mária nevet kapta. A hercegnő születésével új külpolitikai kilátások is nyíltak VIII. Henrik előtt.

1516. január 23-án meghalt Katalin édesapja Aragóniai Ferdinánd, de halálhírét a szülésig elhallgatták előle. Katalin a terhességek következtében egyre inkább elhízott, ám kedvességével és tanultságával ellensúlyozta csökkenő testi vonzerejét. A humanizmus híveként támogatta az egyetemeket, legfőképpen a cambridge-i Queen's College-ot. Hatására a felsőbb női körökben elterjedt az olvasás, a latintanulás és a tudományos művelődés igénye. Noha egyre inkább elhatalmasodott rajta vallási buzgalma, mint a királynői ideál megtestesítőjét, rendkívüli tisztelet övezte. 1518-ban ismét teherbe esett, így felsejlett egy esetleges fiúörökös gondolata. Még ebben az évben megkezdődtek az előkészületek Mária és a csecsemő francia dauphin házasságának előkészítésére. A szerződés előkészítése Wolsey bíboros nevéhez fűződik, aki ebben az időben lett a király legfőbb bizalmasa. November 18-án azonban Katalin halott lányt hozott a világra. A királynak ekkor született fia Bessie Blounttól, aki a Henry FitzRoy nevet kapta. Henrik elismerte a fattyú gyermeket.

1519-ben Katalin unokaöccsét, Károlyt német-római császárrá választották, ami átalakította Európa politikai képét és Mária házassági kilátásai is megváltoztak. 1520-ban a francia és az angol király találkozót szervezett, amit Katalin nem támogatót és inkább, származásánál fogva spanyol-

angol szövetséget szeretett volna. 1520. május 26-án sor került Károly és Henrik találkozására, mely felvetette Mária és Károly eljegyzésének gondolatát. Mária 1521-ben öltötte be az ötödik életévét és már elkezdődtek a tárgyalások V. Károly követeivel az esetleges házasságról. Henrik és Katalin terve az volt, hogy lányuk és Katalin unokaöccsének gyermeke fog uralkodni Angliában, s ezzel helyre áll, majd az utódlás kérdése. Henrik ekkor végeztette ki Edward Staffordot, Buckingham herceget, akiről azt rebesgették, hogy tökéletes uralkodó lehetne. 1522-ben V. Károly és VIII. Henrik közös hadjáratot indított I. Ferenc francia király ellen, amely még szorosabbra fűzte a spanyol-angol viszonyt. 1522 júniusában a császár ismét Angliába látogatott, ahol Katalinnal is találkozott, illetve jövendőbelijével a hatéves Máriával. (VIII. Henrik szeretője ezidőtt Mary Boleyn volt.) 1525. február 24-én Páviánál a császár döntő győzelmet aratott a franciák felett, ami hatalmas erőlelépést jelentett a leendő házasság kérdésében. V. Károly a spanyol területek elégedetlensége miatt azonban 1525 májusában felbontotta az eljegyzést Máriával és feleségül vette Katalin testvérének, Máriának a lányát, Izabellát, amellyel a portugál trón biztosította. VIII. Henrik a feleségét okolta a zátonyra futott spanyol szövetség miatt, és – fiúörökösre már nem számítva – Henry FitzRoy-t Richmond hercegévé tette. Hamarosan, bosszantásképpen Ludlowba küldte feleségét. 1526 tavaszán VIII. Henrik megismerkedett Boleyn Annával, Katalin udvarhölgyével.

A király és Anna heves szerelemre lobbant egymás iránt. Egy évvel később VIII. Henrikben megfogalmazódott a válás gondolata. Ekkor kezdődött az ő játszmája Aragóniai Katalin ellen. Egyházi személyektől tájékozódva arra jutott, hogy formálisan nem a válás a megoldás – mivel azzal elismerné a házasság érvényességét –, hanem a frigy semmissé nyilvánítása. Mózes Harmadik könyvében ugyanis írva vagyon: „Ha pedig elveszi valaki az ő fiútestvérének feleségét: vérfertőzés az; az ő fiútestvérének szemérmét fedte fel, magtalanok legyenek.” Nyilvánvaló tehát Isten büntetése. Csakis Anna hozhat világra egészséges fiú utódot.

1527-ben Wolsey bíboros hivatalból vizsgálatot indított a király házasságával kapcsolatban, amelyről Katalint nem tájékoztatta. VIII. Henrik keresetét az egyház azonban egyértelmű elutasítással fogadta, mivel Mózes Ötödik könyvében az áll, hogy az elhunyt fivér gyermektelen özvegyét, a fivér testvérének kötelessége feleségül vennie. Ráadásul VII. Kelemen pápa, a megszállt Rómában V. Károly császár hatalmában állt. A király ekkor az angol püspöki kar elé utalta az eljárást, ám John Fisher, rochesteri püspök nem egyezett bele a házasság felbontásába.

A királyné, a spanyol követ révén értesült a háta mögött zajló eseményekről és ellenlépésként levélben kérte V. Károlyt, támogassa abban, hogy ügyét ne Angliában, hanem Rómába tárgyalják. Végül a király személyesen is közölte Katalinnal szándékait, nem téve említést Annáról, aki miatt azonban a királynén végtelen kétségbeesés és bánat uralkodott el, mégsem volt hajlandó arra, hogy visszavonuljon az udvartól. Kijelentette, hogy testét Artúr herceg sohasem ismerte, és Wolseyt okolta a király elhibázott döntéséért. Wolsey ekkor követet küldött Rómába a második házassághoz szükséges felmentésért. 1527 decemberében a király felmentést kapott, ami azonban semmit sem ért, hiszen első házassága érvényben maradt. 1528 elején angol-francia szövetség született Károly ellen, ennek következtében Katalin helyzete folyamatosan romlott. 1528 júniusában Henrik megírta *Az igazság tükré* című értekezését, amelyben kifejtette, hogy Katalinnal kötött házasságával Isten törvényei ellen vétett. Ugyanekkor Wolseynak sikerült elérnie, hogy a pápa Campeggio bíboros személyében kivizsgálja az ügyet Angliában.

Campeggio 1528. október 7-én érkezett meg Londonba. Noha VIII. Henrik bizakodva

fogadta a legátust, a közvélemény Katalin oldalán állt (míg Boleyn Anna népszerűsége folyamatosan csökkent). A király elzárkózott attól a lehetőségtől, hogy a pápa új diszpenzációt adjon ki a Katalinnal kötött házasságáról. A királyné háromszor találkozott a bíborossal. A beszélgetések során eskü alatt vallotta, hogy érintetlenül ment hozzá Artúr herceghez, így kitartott amellett, hogy önmagát a király igaz és törvényes hitvesének tekinti. Felmerült azonban, hogy az 1503-as pápai kinyilatkoztatás szerint Artúr és Katalin házassága „nem minden kétséget kizárólag” került elhálásra. A királynét megpróbálták befolyásolni azzal, hogyha a király ellen merényletet követnének el, annak hátterében csakis ő állhatna.

1529. május végén kezdődött meg a per. Katalin kezdettől fogva ellenezte ügyének angliai tárgyalását és levélben folyamodott a pápához, hogy azt helyezze a Kúria illetőségébe. Az első ülés 1529. május 31-én vette kezdetét, Blackfriarsban. A királyt és a királynét, június 18-ra idézték be. Katalin ünnepélyesen azt vallotta, hogy érintetlenül ment hozzá Henrik királyhoz, valamint, hogy nem ismeri el a törvényszék fennhatóságát és ügyét csakis Rómában tárgyalhatják. A legátusok felkérték a királynét, hogy három nap múlva térjen vissza, hogy ismertessék vele döntésüket. 1529. június 21-én, hétfőn, zajlott le az uralkodópár között a jelenet, amelyet Shakespeare is megírt. VIII. Henrik mindenképp előtt arra játszott, hogy keresztényi lelkiismerete nem hagyta nyugodni, ezért kellett az elmúlt években számos nyilatkozatot tennie a házasság ellen. (Eközben a hallgatóság soraiban ott ült Boleyn Anna is.) Elmondta, hogy püspökei mind aláírták azt a beadványt, mely kivizsgálásra bocsátja házasságának kérdését. (Fisher püspök tiltakozott.) Aragóniai Katalin ekkor férje lábai elé vetette magát.

– Felség, könyörgök önnek, hogy mindama szerelem kedvéért, amely valaha közöttünk volt, hadd kapjak igazságot és jogot, szánjon meg engem és legyen részvétellel irántam, mert én szerencsétlen asszony vagyok és idegen, nem az ön birodalmában születtem. Nincs itt barátom, és még kevésbé pártatlan bírám. Önhöz könyörgök, aki az igazságszolgáltatás feje ebben az országban. Tanúm az Isten és az egész világ, hogy én önnek igaz, alázatos, és engedelmes felesége voltam, mindenkor az ön akarata és kedve szerint való, mindig szíves örömet megbékéltem minden dologgal, melyben ön gyönyörűségét vagy dévaj örömét lelte. Szerettem mindenkit, akit ön szeretett, csakis az ön kedvéért, okkal vagy a nélkül, ha barátaim, vagy ha ellenségeim voltak is. Több gyermeket is adtam önnek, noha Istennek úgy tetszett, hogy elszólítsa őket e világból. És amikor első alkalommal vett engem magának, Isten engem úgy segéljen, igaz hajadon voltam, kit férfi nem érintett. Lelkiismeretere bízom, így igaz-e ez vagy sem.

A király szótlán maradt és a későbbiekben sem cáfolta meg e szavakat. Katalin ezután fölállt, meghajolt férje előtt, majd lassan elhagyta a termet. A törvényszéki ajtónálló többször is megpróbálta visszahívni, hasztalan. Az épület előtt várakozó tömeg éljenzéssel fogadta a királynét, aki Greenwichbe utazott, ahonnan Wolsey unszolására sem tért vissza. Június 25-én a tárgyalás folytatódott, most már Katalin nélkül, akit Fisher püspök szenvedélyesen védett. Különböző tanúk vallották, hogy a királyné és Artúr herceg elhálták nászéjszakájukat. Wolsey sikertelenül próbálta bebizonyítani, hogy a beteljesülést igazoló véres lepedőt elküldték Katalin szüleinek. A törvényszék június 28-án fejezte be működését. Közben a spanyol diplomácia ellenlépésekkel gátolta VIII. Henrik játszmáját. Campeggio így kihirdette, hogy a pápa akaratából az ügyet Rómában tárgyalják tovább. Az időközben protestáns hitre tért Boleyn-családhoz közel álló lelkész, Thomas Cranmer, azt javasolta a királynak, hogy tereljék az ügyet teológiai útra.

VIII. Henrik a törvényszék csődje miatt – kapva a parlament követelésén – börtönbe vetette

Wolseyt és perbe fogta, azonban kegyence 1530. november 29-én meghalt, így elkerülte a vérpadot. Cranmer teológiai elképzelése csődöt mondott és megtört az egyetemek ellenállásán. Így a király és a királyné között egy kimondatlan egyezség jött létre, mely szerint az ügyben már tényleg csak a pápa mondhat ítéletet. VII. Kelemen azonban halogatta a döntést, majd 1531 januárjában megtiltotta a király második házasságát és minden, eme új frigyből születő gyermeket törvénytelennek ítélte. VIII. Henrik erre házasságát a parlament helybenhagyó határozatára támaszkodva, önhatalmúlag feloldotta, megszüntette a pápának az angol egyház fölötti hatalmát és magára ruháztatta a szupremáciát. 1531 júliusában a király búcsú nélkül elhagyta Windsort és többé nem találkozott Katalinnal. A királynét több főnemes is megpróbálta rábírní álláspontja megváltoztatására, azonban hiába. VIII. Henrik ekkor kijelentette, hogy a pápát már nem tartja megfelelő személynek a döntés meghozatalában, és elrendelte, hogy a királyné költözzön el az udvarból. VIII. Henrik eldobta magától Aragóniai Katalint. 1531 decemberében Boleyn Anna már nyíltan szidalmazhatta királynét és spanyol udvarhölgyeit. Katalin egészsége erősen megromlott. Nem csupán a válási procedúra viselte meg lelkileg, hanem az is, hogy férje nem unt rá Annára, mint a korábbi szeretőire.

A király a parlamenttel és Thomas Cranmerrel kicsikarta a – Wolsey sorsán megrettent – prelátusok beleegyezését abba, hogy minden egyházi intézkedéshez az uralkodó engedélye legyen szükséges. Warham érsek halála után Henrik Cranmert nevezte ki az angol egyház fejének. Még ebben az évben parancsba adta Katalinnak, hogy szolgáltassa vissza a koronázási ékszereket. 1533. január 25-én Anna és Henrik összeházasodott, melyről Katalin áprilisban értesült. Ezzel megszólítása is Özvegy Hercegné lett, illetve címei is a korábbi állapot szerint álltak vissza. Cranmer Katalint ismét egyházi bíróság elé hívta, ahol nem jelent meg. 1533. május 23-án a canterbury érsek hivatalosan is érvénytelenítette Aragóniai Katalin és VIII. Henrik házasságát.

1533. július 11-én a pápa bullájában kimondta, hogy Katalin és Henrik házassága érvényes és nem engedélyezi a király újabb házasságát, és e frigyből született gyermekei mind törvénytelenek lesznek. Boleyn Anna lányának (a későbbi I. Erzsébetnek) világra jövetelével, 1533. szeptember 7. után Katalin és lánya Mária immár végleg elvesztették királyi státuszukat. A pápa 1534 márciusában megerősítette korábbi bulláját. Válaszul VIII. Henrik 1534. november 3-án az angol egyház és papság védelmezőjévé és legfőbb fejévé nyilvánította magát. Katalinnak és udvartartásának is esküt kellett tennie az Erzsébet öröklését biztosító örökösödési törvényre, azonban az eldobott királyné ezt visszautasította, erre udvartartásából sokakat elküldtek, hívei közül nem egyet kivégeztek. Ekkorra egészségügyi állapota rendkívül megromlott, és a király egy francia követnek írt levelében maga említette meg, hogy Katalinnak már nem sok van hátra. Szerencsétlen sorsú felesége 1536. január 7-én hunyta le a szemét.

Aragóniai Katalin eldobták mint nőt, de nem dobhatták el mint egy elhasznált kártyalapot, mert nem adta be a derekát, nem ismerte el házassága érvénytelenítését és nem vonult kolostorba. Sok modern elemző – közöttük hölgyek – szerint nem volt „kompromisszumkészsége” és nem ismerte fel a „reálpolitikai” lehetőségeit. Ám ha rendelkezett volna e – nem utolsósorban bulvárírói – képességekkel, akkor ma nem ismernénk a nevét. Ő ugyanis nem pusztán a család vagy a házasság, de egyenesen a női erény hősnője lett. Mit veszíthetett volna, amikor már semmije sem maradt? – kérdezik a törpék. És az a semmi a büszkeségen túl (amellyel még egy VIII. Henrik is rendelkezett): a hit, a szeretet és az erkölcs.

Dull Ernő: Aki mindent megtehet

Merthogy a király, VIII. Henrik mindent megtehetett, és ezt elsősorban apjának köszönhette, aki megszilárdította a Tudor-ház uralmát. VII. Henrik körültekintő, széles látókörű király volt. Még legendás fukarsága is javára vált az országnak, hiszen tele kincstárt hagyott a fiára. Tudatában volt annak, hogy a százéves háborúban Franciaország nemcsak visszanyerte erejét, de a kontinens legerősebb országává nőtte ki magát, amelyre az angol befolyás többé nem terjed ki. Ezért olyan szövetségeseket keresett, akikkel az önbizalomtól duzzadó és Anglia ellen bosszút szomjazó franciákat sakkban tarthatja, így az egységessé vált Spanyolországgal. 1501-ben Arthur walesi herceget összeházasította Aragóniai Katalinnal, Aragóniai Ferdinánd és Kasztíliai Izabella lányával. Ám a trónörökös a mézeshetek után váratlanul elhunyt. VII. Henrik ekkor a kisebbik fiát, Henriket állította Arthur helyére. Az egyház nem tiltotta, hogy özvegyek elhalálozott férjük fivérével kössenek újabb házasságot, de II. Gyula pápa jókora illetéket vetett ki az újabb frigy engedélyezésének fejében.

VIII. Henrik 1509-ben ért lépett trónra. Tizennyolc éves, jóvágású, de zabolátlan és önfejű ifjú volt, aki imádta a pompát és a nőket. Megtehetette, hogy kivégezteti Richard Empsont és Edmund Dudleyt, VII. Henrik két gyűlölt adószakértőjét és maga mellé emeli egy ipswichi mézsáros pappá szentelt fiát, a lincolni esperest, Thomas Wolseyt. A következő mintegy húsz esztendőben Wolsey minden eszközzel VIII. Henriket szolgálta. A kortársak gyűlölték a parvenü, uborkafára felkapaszkodott „hentest”, aki valóban a XVI. században gyakori típus, az elvilágiasodott, álszent, cinikus főpap mintapéldányát testesítette meg. Lordkancellársága mellé York és Durham jól fizető érsekségét is megszerezte magának, ezenkívül ő volt St. Albans apátja és a vele hasonlórú pápa angliai követe. Ily módon hatalmas vagyont harácsolt össze magának, és uralkodói pompával neveltette fel törvénytelen, de a nyilvánosság előtt sem szégyellt fiát. Wolsey azonban nagyformátumú államférfiúnak bizonyult, aki VIII. Henrik sűrű botlásait úgy tudta korrigálni, hogy azokból egzsersmind az ország számára előny származzék.

A lován pompázó, drága ruhákban szépülő VIII. Henrik ügyesen ámította el a közvéleményt. Apja, a csendes szavú, szikár VII. Henrik annak idején, Bosworth-nél kardjával vágott magának utat III. Richárdig, és már méterekre közelítette meg, amikor katonái megölték a véreskező királyt. VII. Henrik mégis békés polgáremberként élt az angolok emlékezetében. Harciasnak beállított fia ugyanakkor szívesen kapkodott tőre után, de messze elkerülte a csaták sűrűjét. Bár maga vezetett egy rövid hadjáratot Franciaországba, Wolsey úgy intézte, hogy kenyéradó gazdája soha ne kerülhessen életveszélybe. Az ügyes lordkancellár kimódolta, hogy Henrik többször is személyesen találkozzon szövetségeseivel, V. Károly császárral és ellenfelével, I. Ferenc francia királlyal. Az angol területnek számító Calais mellett 1520-ban került sor az egyik ilyen megbeszélésre. A ragyogó ruhákról a helyet azóta is Field of Cloth-of-Goldnak, Aranyruha-mezőnek nevezik. VIII. Henrik tehát megtehetette, hogy rettenthetetlen katonakirálynak láttassa

magát.

VIII. Henrik megtehetette, hogy legendákat költjön férfiasságáról. Fiatal korában és házasemberként is számos szerelmi kalandba keveredett, ráadásul hat ízben nősült. Azonban már második felesége, Boleyn Anna panaszkodott arra, hogy a negyvenes éveinek elején járó Henrik szinte teljes mértékben impotens. Sok-sok szeretője és feleségei együttesen is alig ajándékozták meg gyermekkel. Ebbéli dühe és frusztráltsága miatt könyörtelen bosszút állt a nőkön: két feleségét is kivégeztette. Alakja azonban nem sokáig maradt férfias. Hihetetlen falánksága miatt korán elhízott, derékbősege meghaladta a 130 centimétert. A torkos király hordóhasával se ülni, se állni nem tudott.

Megtehetette, hogy a szellem táplálékai iránti étvágyát is maradéktalanul kielégítse. Bőkezűen pártolta a művészeteket. Maga is muzsikált, lanton kísérte önmagát, amint kellemes hangján saját szerzeményeit énekelte. Képzett teológus, veszedelmes hitvitázó hírében állt, kitűnően felépített vitairatokat írt, amelyek nyomtatásban is megjelentek.

VIII. Henrik megtehetette, hogy könyvet írjon Luther Márton ellen. Szellemi fáradozásaiért a római pápa a „Hit védnöke” címmel ruházta fel. Ám amikor az egyházfő nem engedélyezte, hogy elváljon első feleségétől, Aragóniai Katalintól, érdeklődése a reformáció felé fordult. Hitvitákat szervezett, s a protestáns tudósok véleményét fogadta el: a Biblia tiltja a fivér özvegyével kötött házasságot, a pápai döntéstől függetlenül az ilyen házasság érvénytelen. VIII. Henrik megtehetette, hogy a kérdésben összehívja a parlamentet, amely hét évig ülésezett, és hívő katolikus tagjai sajnálták az egyháznak fizetett adót, és a válasz kérdésében a királyt támogatták Rómával szemben, de mindenekelőtt a pápista fertőzést megtestesítő Wolsey bíboros fejét követelték. Az uralkodó el is csapta és börtönbe vetette hű emberét, aki azonban 1530-ban meghalt, így elkerülte, hogy árulásért bíróság elé állítsák.

VIII. Henrik megtehetette, hogy házasságát – a parlament helybenhagyó határozatára támaszkodva – önhatalmúlag felbontsa, megszüntesse a pápának az angol egyház fölötti hatalmát és magára ruháztassa a szupremáciát. Egyúttal kimondatta a parlamenttel, hogy a vallási dogmák értelmezése, nemkülönben a liturgia szabályozása őt illetik meg mint az új anglikán egyház fejét, majd lefoglalt számos egyházi birtokot és kisajátította több kolostor tulajdonát. Anglia Róma-ellenes közvéleménye szívesen fogadta az önálló nemzeti, keresztény egyház megalapítását, a prédaéhes parlament engedelmesen helyben hagyta a király rendelkezéseit, a Wolsey sorsán megdöbbsent papság pedig nem mert kiállni a hite mellett.

VIII. Henrik megtehetette, hogy Waleset, amelyet ő maga osztott fel grófságokra, különösebb ellenkezés nélkül besorolja az angol kormány irányítása alá. Az angol-walesi nemesség viszonylag elégedett volt sorsával. Írországot azonban, amely a rózsák háborúja óta tulajdonképpen megszabadult az angol fennhatóságtól, már nehezebb volt betörni. VIII. Henrik „Írország királyának” nyilvánította magát (utódaira hagyva a bajt). Az ír vezetők grófi és bárói ranggal való felruházása alig jelentett kárpótlást az ír nyelv és szokások megnyirbálásáért. A Koronával szembeni elégedetlenség hamarosan keveredett a protestáns reformációval elleni felzúdulással, amely azután egy sor lázadást szított.

VIII. Henrik megtehetette, hogy maradéktalanul kiélje kegyetlenségét. Apja, aki a rózsák harcának utójátékaiként jelentős tisztogatást végzett, gyakran osztott kegyelmet. Ezt VIII. Henriktől hiába várta bárki is. Sőt. Ha udvarából valaki bíróság elé került, és „csupán” börtönnel

sújtották, éppen a király bírálta felül az „enyhe” ítéletet, ragaszkodva a kivégzéshez. Uralkodása alatt 72 ezer halálos ítéletet hoztak, másik kegyence, Thomas Cromwell – egy szegkovács fia, akit főkancellári tisztségbe emelt –, szintén a vesztőhelyen végezte életét.

VIII. Henrik megtehetette, és meg is tette, amit akart. Hányatott magánélete dacára egy született zsarnoknak ez maga a boldogság.

A reformált Anglia

Gyakran követjük el azt a hibát, hogy visszafelé olvassuk a történelmet, és a következményből feltételezzük magát az előzményt, nem létező ok-okozati összefüggéseket felállítva és figyelmen kívül hagyva az események valódi láncolatát. Pedig Luther Márton nem csupán ifjú szerzetesként, de még wittenbergi hittételeinek közreadásakor is felháborodva utasította volna vissza, hogy a római pápa hatalmát elutasítva önálló keresztény egyház létrehozására törekedne. Maga VIII. Henrik pedig, olyan teológusok segítségével, mint Morus Tamás és Thomas Wolsey bíboros, az *Assertio Septem Sacramentorum* (A hét szentség védelme), egy Luther-ellenes teológiai értekezés írásába fogott, amelyet 1521-ben jelentetett meg. Művének elismeréseképpen a római pápa a *Fidei defensor* (a Hit védnöke) címmel ruházta fel. (A címet azóta is büszkén viselik az angol királyok.)

A király – aki egyébként a legkevésbé sem a hitbeli buzgóságáról híresült el –, alighanem ismerte a reformáció angliai előfutára, John Wyclif nézeteit. A teológus 1330 körül, valahol Yorkshire-ben született, Oxfordban képezte magát, és később – világhírnévre emelkedve – itt is tanított. 1384-ben bekövetkezett halála után a katolikus hierarchiát támadó tanait a csehországi huszitizmus elevenítette él és fejlesztette tovább, így jutottak el a wyclifita eszmék Magyarországra is. Wyclif azt fejtegette, hogy a királyi hatalom független a Rómában székelő pápaságtól. Az egyház dologi javai a királyi hatalomtól származnak, tehát utóbbi tulajdonát képezik. Az egyház szolgálóinak amúgy is apostoli szegénységben kellene élniük. Angolra fordította a Bibliát, hogy megtörje az egyház latin nyelvre épülő kulturális hegemóniáját. Tagadta, hogy az oltáriszentség tartalmazza Jézus vérének és testét. XI. Gergely pápa többször is eretneknek nyilvánította Wyclifet, sőt letartóztatási parancsot adott ki ellene. Erre szinte az egész angol társadalom megmozdult Wyclif védelmében, noha nyilvánvaló, hogy a főpapaság nem rokonszenvezett az e világi aszketizmus gondolatával.

Hódító Vilmos, majd II. Henrik és Becket óta megfigyelhető az évszázadokon át lappangó ellentét a pápaság és Anglia között. Ha ebből a konfliktusból többnyire Róma került is ki győztesen – mint az János király esetében történt –, Anglia hitélete egyre vékonyabb szálakkal kapcsolódott az örök városhoz. A modern értelemben vett nacionalizmus – amely itt született meg – még az egyháznagyokat sem hagyhatta érintetlenül. Oxford, Cambridge és a VI. Henrik idejében alapított Eton szellemét eredetiség, önállóság és elvi magabiztosság jellemezte. A szigetországbeli professzorok nem tekingettek Róma felé eszmei útmutatásért, sőt katedrát adtak

mindazon jelentős gondolkodónak, akikre újszerű eszméik miatt a kontinensen üldöztetés várt.

A kor sajátos ellentmondását jelentette, hogy a százados dogmák és a tekintélytisztelet legfőbb klerikus szószólói, a pápákkal az élen, Európa-szerte a hét főbűnben fetrengtek. (Gondoljunk csak a Vatikánba számos gyermeke élén bevonuló Borgia Sándorra.) A papokat a XV. században közhelyszerűen kövérek és kapzsinak ábrázolják a festők. És éppen ők nyilvánították hittagadóknak az eretnekeket, akik pedig a vallásalapítók hitbéli tisztasága után sóvárogtak. A protestáns szekták papjai a Bibliát anyanyelven kínálták a hívőknek, és azt hirdették, hogy Isten szolgáinak éppúgy meg kell házasodniuk, mint bárki másnak. Tagadták, hogy a mise alatt a kenyér és a bor átlényegülésének csodája lezajlódhatna az oltáron. Európát a XVI. században a protestáns reformáció alapjaiban rázta meg, leszakítva a római katolikus dogma kötőfékjéről Észak-Európát és Angliát, Svájcot és Németország jó részét. A mozgalom nem állt meg vallási kérdéseknél, nyomában mindenütt megszületett az új hitnek megfelelő egyházi, majd politikai szervezet, rövidesen kivirágoztak a demokrácia eszméi, ezekből idővel kisarjadt a liberalizmus, a radikalizmus és a szocializmus számos változata. Kialakult az abszolút és az alkotmányos monarchia: az újkori állam két szülője. A feudális államhatalom, amely legfőbb támaszának tartotta a katolikus klérust, sokáig felforgató, veszélyes jelenségnek tekintette a protestantizmus legmérsékeltebb változatát is. A „másként gondolkodó” teológusok azonban eszmei szövetséget kerestek és találtak a világi hatalom hivatalnokaival. A gondolat, hogy – a pápa helyett – az Istentől felkent uralkodó az egyház ügyeiben is a legfelsőbb földi bíró, akinek akaratóból háramlottak az e világi javak az egyházakra, alkalmasnak bizonyult a kapcsolatfelvételre. William Tyndale 1528-ban jelentette meg a *Keresztény ember engedelmessége* című könyvét. Ebben azt fejtegette, hogy feljebbvalójának minden körülmények között passzív engedelmisséggel tartozik a keresztény alattvaló, kivéve az Isten elleni vétség kényszerének esetét. Ilyenkor a keresztény ember mártíromságot vállal, de az uralkodó és kormányzata elleni aktív „neheztelését” nem juttathatja kifejezésre. Tyndale a katolicizmust tartotta a legfőbb bűnnek.

Tyndale könyvéről VIII. Henrik lelkesedéssel nyilatkozott: „Ez a könyv való nekem és az összes többi királynak.” Mármost a király elhunyt bátyja özvegyét, Aragóniai Katalint vette nőül, de nem született fiúgyermekük. Henrik elhatározta, hogy elválik, és házasságot köt a kenti Boleyn Annával, akibe időközben beleszeretett. Szándékát azzal támasztotta alá, Istennek nem tetsző, hogy bátyja özvegyével éljen házasságban, és felkérte a pápát, hogy mentesítse 1503-ban tett házastársi hűség-esküje alól. VII. Kelemen, a firenzei Medici család agyafúrt és gátlástalan feje azonban nem tehetett eleget a kérésének. Vonakodásának korántsem elvi akadály volt: egyszerűen rettegett V. Károly német-római császártól, Aragóniai Katalin unokaöccsétől, aki Itáliát is megszállása alatt tartotta és bármikor elmozdíthatta volna őt Szent Péter trónusáról. A pápa tehát körmönfont érveivel hét évig húzta-halasztotta a választ. VIII. Henrik ekkor ráébredt, hogy a megoldás a reformációban rejlik. Hitvitákat szervezett, s a protestáns tudósok álláspontjára helyezkedett: a Biblia tiltja a fivér özvegyével kötött házasságot, és a pápai döntéstől függetlenül az ilyen házasság érvénytelen.

1529-ben Henrik összehívta a parlamentet, és bár továbbra is bízott abban, hogy diplomáciai úton rábírhassa a pápát válása szentesítésére, megkezdte az előkészületeket az egyház angliai szervezetének átalakítására. A parlament hét éven át ülésezett – ez önmagában is figyelemre méltó –, és számos jelentős törvényt készített elő. A felsőházban 49 egyházi és 51 világi főméltóság fogalt helyet. Az alsóházban a vidéki földesurak és a városok küldöttei – számos jogász – képviselték a vagyonos középosztályt. Bár hívó katolikusok voltak, sajnálták a Rómának

fizetett adót, és megnehezteltek a király válásának ügyében habozó pápára. Mindenekelőtt azonban Róma képviselőjét, a pápista fertő szimbólumát, Wolsey bíborost gyűlölték. Henrik börtönbe vetette hű emberét – aki hamarosan meghalt –, cserébe viszont azt követelte, hogy a parlament ítélje pénzbüntetésre az angol egyházat, amiért Wolseyval együttműködött. Törvények születtek, amelyek korlátozták a pápai jogkört Angliában. Miután Henrik megtudta, hogy Boleyn Anna az ő gyermekét várja, menten feleségül vette. Canterbury érsekének kinevezte az idős, nemrég még házitanítóskodásból élő Thomas Cranmert, aki cserébe érvénytelennek nyilvánította Henrik házasságát, és kihirdette a király Boleyn Annával kötött frigyét. (Henrik legnagyobb elkeseredésére az új királyné leánygyermeknek, a majdani I. Erzsébetnek adott életet.)

A „reformátor” elérte célját, ám a szakítás folyamatát nem tudta, nem is akarta leállítani. 1533-ban a parlament törvényt hagyott jóvá, amely szerint Anglia királya – Krisztus után – az ország egyházának feje (Act of Supremacy). A törvény tiltotta a pápa szó pusztá említését is, helyette Róma püspökét kellett használni. „Isten azt akarja, hogy a királynak, ne pedig Róma püspökének engedelmességetek” – hirdették Sampsonnak, Chichester püspökének a jelszavát országszerte. Hatalmas propagandával méltatták szóban és írásban VIII. Henrik dicsőségét. A parlament hazaárulónak minősítette, ha valaki Henrik címeinek jogosságában kételkedett. Sok katolikus főpap és főúr ugyanis vonakodott Henriket az angol egyház fejéül elismerni. Henrik Titkos Tanácsa erre dodonai esküszöveget (Oath of Supremacy) fogalmazott meg, amelyet minden angol tisztviselővel, sőt jelesebb magánszemélyekkel is elmondattak. Némi zavarodottsággal ugyan, de az esküszöveg tekervényeit alig értő többség letette az esküt. A pápaság elleni propaganda-hadjáratot a lakosság lelkesen fogadta. A visszavonultan élő Morus Tamás, a korábbi lordkancellár, vagy John Fisher, Rochester püspöke és még néhányan azonban vonakodtak az eskü letételére. Őket 1535-ben kivégezték. A következő évben meghalt az engesztelhetetlen Aragóniai Katalin. Lánya, Mária – támasz nélkül maradva – letette az esküt.

A kontinens katolikus uralkodói döbbenet figyelték Henrik lépéseit, de nem kételkedtek tetteinek jogosultságában. Még V. Károly is, akit vezető angol katolikusokon kívül bajba jutott rokona, Mária hercegnő is invázióért ostromolt, jobbnak látta, ha nem avatkozik a magabiztos Henrik belügyeibe. Angliában a „felülről” végrehajtott, de az alattvalók egyetértésével találkozó egyházszakadás elsöprő győzelmet aratott. A katolikusok csak éjjel, titokban, magánházaiknál imádkozhattak a hagyományos módon. Másfelől a protestáns szekták zömét VIII. Henrik továbbra is üldöztette, elfogott vezetőiket pedig máglyára küldte.

Az egyházi ügyek át- meg átszótták a szigetország kül- és belpolitikáját. VIII. Henrik egy szegkovács fiát, Thomas Cromwell világi ügyvédet nevezte ki helyettesévé. A Wolsey szolgálatában felemelkedő, mindenre kapható Cromwell egyházi kérdésekben az egyháznagyok fölé magasodott. Parancsára a király nevében biztosok indultak a rendházakba és templomokba. Nem volt nehéz rendellenességre bukkanniuk, elég volt egy zsírosabb darab húst találniuk, és az adott rendházra rásütötték a bűnös falánkság bélyegét. A Parlament alsóházában ezeket a jelentéseket rendszeresen és nagy átéléssel felolvasták. A rendházak ellen hivatalosan szervezett hisztériakampány vette kezdetét. Küszöbönálló bezáratásuk miatt főleg Észak-Anglia lakossága háborgott, hiszen e kietlen tájon a kolostoroknak a gyógyításban és az utasok elszállásolásában kiemelkedő szerep jutott. 1536-ban Lincolnshire fellázadt. VIII. Henrik tárgyalásra hívta a mozgalom vezetőit, majd kivégeztette őket. A lakosok nagy része azonban üdvözölte a szerzetesrendek feloszlását, mert úgy vélte, ezáltal csökkennek az adóterhek. A fedél nélkül maradt papok életük végéig kártérítést kaptak, amire bőven volt fedezet, hiszen Anglia

kolostorainak összes javai jóvátétel nélkül a kincstárra szálltak. A fiskus pedig eladta azokat a vidéki tehető nemeseknek, akik így olcsón jutottak értékes, jól gondozott birtokokhoz. Belőlük vált tehát a pápisták legfőbb ellenfele, hiszen a vagyonától és hatalmától megfosztott katolicizmus ezentúl csakis ennek a rétegnek a kárára szerezhette volna vissza elvesztett pozícióit.

A katolicizmus elleni hajsza egyre fokozódott. Az udvar körül csoportosuló protestáns egyetemi teológusok hivatalosan tagadták meg a csodák létét, csalásnak, hamisítványnak nevezték a szentek ereklyéit, és bezáratták a kegyhelyeket. A zarándokok évszázadok alatt összehordott ajándékai szintén a királyi kincstárba vándoroltak. Különösen jelentős szerzemény volt a Canterburyben található Szent Tamás kegyhely kincse, amelyet 300 éven keresztül gyarapított az Európából és Angliából özönlő zarándoksereg. Egy rendkívüli jogászbizottság kihirdette, hogy Becket Tamás annak idején rútul elárulta királyát, II. Henriket a pápának. Csontjait kiásták és máglyára vetették. A serlegeket, díszes arany- és ezüsthalmikat húsz szekér szállította Londonba.

VIII. Henrik mozgalmas uralkodásának eseményei a legkevésbé sem tükrözik a következetes államférfiúi logikát. 1538-ban megriadt a francia király, I. Ferenc és V. Károly német-római császár átmeneti szövetségétől. Országá ellen irányuló katolikus inváziótól tartott, és azokhoz a protestáns német hercegekhez próbált közeledni, akiket császáruk elleni lázadásukért egyébként mélyen és őszintén elítélt. Ekkor már nem élt Boleyn Anna. A királynét – akit igaztalanul rágalmaztak meg előtte házasságtörésért – hároméves viszony után kivégeztette. Harmadik felesége, Jane Seymour fiút szült neki, de néhány nappal a szülés után gyermekágyi láz ragadta el. Ekkor lutheránus feleség következett, Annát, a cléves-i herceg lányát Cromwell javaslatára választotta nőül. A negyedik királyné azonban fizikailag taszította Henriket, emiatt éktelen haragra gerjedt a házasság kovácsa, Cromwell ellen. A király főemberét egyébként is osztatlan ellenszenv vette körül. Henrik úgy vélte, hogy Cromwell már elvégezte a piszkos munkát, az angliai katolicizmus megsemmisítését, és az ő népszerűségének sem árt, ha megszabadul rossz szellemétől. 1540-ben tehát lelkiismeretfurdalás nélkül lefejeztette Cromwellt, és eretnekségért máglyára küldte egyik protestáns tanácsadóját. A Parlamentet rákényszerítette a hatszakaszos törvény (Act of the Six Articles) kibocsátására, amely a hagyományos katolikus tanokhoz való hivatalos visszatérést jelentette. Hogy nyomatékot adjon a pálfordulásnak, Henrik parancsára összefogdosták és kivégezték a protestáns hithez ragaszkodó lelkészeket. Az angol társadalom lélegzetvisszafojtva figyelte Henrik átokfutását. A katolikus tábor nem mert fellélegezni, a protestáns vezérkar tanácstalanul hallgatott. Az ország népén rettegés lett úrrá. Henrik ekkor már lefejeztette ötödik feleségét is, a gyönyörű Katherine Howardot, akit – Henrik bírái szerint – ugyancsak házasságtörésen értek. A hatodik feleség, Katherine Parr katolikus főúr protestáns özvegye volt. Immár senki sem sejtette tehát, hogy VIII. Henrik mely hitet követi.

Ilyen körülmények között mindenki Cranmertől, Canterbury protestáns érsekétől várta az eszmei zűrzavarból kivezető útbaigazítást. A derék főpap, akit sokáig azzal vádoltak, hogy Henrik zsoldjában állt a nevezetes válásvitában, bátor tette szánta el magát. Kijelentette, hogy hajlandó önként a Towerbe vonulni, és hitéről akár a király bírósága előtt is számot adni. VIII. Henriket meglepte Cranmer hősiessége. A király így felelt Cranmer ajánlatára: „Micsoda együgyűség, önként börtönbe menni. Csak ellenfeleidnek használnál ezzel. Mihelyst fogoly vagy, fél tucat hamis tanú is jelentkezne, aki ellened vallana, hogy elítéljenek... Nem, nem. Jobban szeretlek annál, mintsem megengedjem ellenfeleidnek, hogy végezzenek veled.”

Cranmer érsek végképp nem tudta, mitévő legyen. A király többé nem hallgatott senkire,

javaslatokkal pedig nem mert előhozakodni egyetlen tanácsosa sem. 1546 nyarán Lincolnshire-ben egy protestáns nemesúr feleségét azért égették meg, mert – Wyclifre hivatkozva – tagadta a bor és kenyér átlényegülését, ezzel pedig megsértette a hatszakaszos törvényt. Röviddel a nagy hírveréssel beharangozott eset után Henrik egy nyilvános lakomán közölte Cranmer érsekkel: azt fontolgatja, hogy megtiltja a misézést és hivatalosan eltörli az átlényegülés tanát.

Norfolk hercege és Surrey earlje megelégette VIII. Henrik következtlenül csapongó politikáját. Mielőtt azonban a két katolikus főúr szervezkedni kezdhettek volna, a buzgón ügyködő besúgók feljelentették őket. Surreyt lefejezték, és már Norfolk kivégzése volt soron, amikor 1547. január 27-én VIII. Henrik meghalt.

Trónját a kilencéves VI. Edward örökölte. A kiskorú herceg mellé Henrik még életében régenstanácsot nevezett ki a titkos tanács protestáns vezetőiből. Úgy tűnt tehát, hogy legalább a protestáns tábor fellélegezhet. Cranmer érsek Somerset hercegeével, a király nagybátyjával látott neki, hogy rendezze a vallási anarchia kérdését. Életbe léptették az Általános imakönyvet (Book of Common Prayer), amely lefektette az új, protestáns liturgia alapjait. Az egyház nyelve az angol lett, és szándékosan kétértelmű fordulattal kiiktatták az átlényegülés tanát is. Az Általános imakönyv azonban megőrizte VIII. Henrik felemás, skizofrén vallásosságát, és lényegében anyanyelven kanonizálta a katolikus hitelveket. A csekély változással számos elvhű protestáns nem elégedett meg, ugyanakkor sok hithű katolikust felháborodott miatta. Devonban és Cornwallban katolikus felkelésekre is sor került. Norfolkban Robert Kett protestáns hívei lázadtak fel, őket azonban a közös földek bekerítése tüzelte. A mozgalmat John Dudley, Warwick earlje verte le, aki a siker révén nagy befolyásra tett szert. Rövidesen megbuktatta Somerset kormányát, Somerset herceget pedig kivégeztette. Ezután felvette a Northumberland hercege címet, és üldözni kezdte a katolikusokat. 1552-ben kiadta az előzőnél jóval radikálisabb Második általános imakönyvet (Second Book of Common Prayer).

Az országos közhangulat ekkorra már mélyponton volt. A protestantizmus angliai híveinek tömegeit egyre inkább felháborították az évtizedek óta kuszálódó fejlemények: a hitélet megtisztítását célzó mozgalmuk kisajátítása, a kolostori birtokok nemesi tulajdonba kerülése és azokon a bérlők korábbinál is nagymérvűbb sanyargatása. A köznyugalmat felkavarta az örökkévalónak tartott templomi rítusok megszüntetése, hogy újra és újra átszabályozták a misék rendjét. VIII. Henrik halálával egyre többen merték nyíltan is szóvá tenni sérelmeiket. Minden reménysugár VI. Edwardra vetült, ámde a rendkívül értelmes uralkodópalánta 1553-ban, tizenöt éves korában tüdővészben e hunyt. Ezzel az anglikán reformáció legelkeseredettebb ellensége, Aragóniai Katalin leánya, Mária került a trónra, noha a titkos tanács már haldokló öccse, VI. Edward kifejezett kérésére le akarta tartóztatni, és nagyhatalmú hatalmú rokona, V. Károly császár is figyelmeztette Máriát, hogy ne kísérelje meg a trón megszerzését, de hasztalan. Kiderült, hogy nagyon sok katolikus maradt még Angliában, akik Mária hívó szavára összesereglettek, és arra kényszerítették a londoni polgármester, hogy nyissa meg a várost királynő előtt. Az óriási tömeg hatására Northumberland hercege is beadta a derekát, és térdre borult Mária előtt. Hiába tette, Mária vérpadra küldte. Halálra ítélte Cranmert is, de a népszerű agg érseket nem merte kivégeztetni.

V. Károly fia, Fülöp, Spanyolország bigott trónörököse 1554 nyarán feleségül vette Máriát. Ezzel V. Károly stratégiaileg bekerítette legnagyobb riválisát, az egyébként szintén katolikus Franciaországot. Mária végre felszabadultan láthatott neki rövid, de alig felejthető életművének,

amellyel kivívta magának a Véres melléknevet. Anglia rekatolizációjára azonban minden buzgalma ellenére sem volt mód. Hiába lobogtak a máglyák, hiába állította vissza a pápa jogait Mária, hiába próbálta új életre keltetni a kolostori szerzeteket, Angliát már természetes nemzeti érdekek kötötték a protestantizmushoz. Az alsóház képviselői ugyanakkor anyagilag is elkötelezettek voltak a protestantizmus ügye mellett, hiszen a konfiskált egyházi javak és a velük járó politikai hatalom a vidék nemességének kezére jutott. Így azután Mária vérengzései – bár a királynő szándékai igazán nagyratörőek voltak – messze elmaradtak V. Károly németalföldi inkvizíciójának alaposságától. Mária és politikai törekvései légüres térbe kerültek, a közvélemény elfordult tőle.

Cranmer érsek Mária fogságában – írásban – nyolcszor katolizált, de ugyanannyiszor vissza is lépett. Lelki kínjait jellemzi, hogy minden aláírás után tűzbe tartotta jobb kezét. Van azonban egy beszédes mozzanata az angol reformáció világnézetének, amely iránytűként segítheti az eligazodást. Ez a mozzanat az angolok hagyományos idegengyűlölete. Véres Mária mögött az 1550-es évek angol átlagembere a pápát, a franciákat, a spanyolokat, egyszóval a gaz pápistákat vélte felfedezni. VIII. Henrik vérgőzös uralmát még maguk a halálraítéltek sem tekinthették volna idegen akarat megnyilvánulásának. Máriában viszont saját bírái is az Anglia vesztére törő idegen hódítót látták.

Népszerűtlenségét fokozta a VIII. Henrik idejében kezdődő árforradalom és a nyomában kirobbanó infláció. A gyarmatokról hirtelenül Spanyolországba áramló, nagy tömegű arany és ezüst idézte elő a nemzetközi árválságot. Winchester Strasbourgba száműzött protestáns püspöke, John Ponet írta illegálisan terjesztett röpiratában: „Volt-e valaha nehezebb az élet Angliában, mint most, a jogaiba visszahelyezett pápista mise és bálványimádás idején? Ki hallott már olyat, hogy négy pennybe kerüljön 1 font marhahús? Egy bárány 20 shilling.” Az emberek természetesen a drágulást is az idegen királynő nyakába varrták. A gazdasági, eszmei és politikai válság közepette teljesen megzavarodott Mária királynő nemigen hallgatott tanácsosaira. Hagyta, hogy imádott spanyol férjének megbízottai irányítsák cselekedeteit. A szigetország katolikusai is megrendültek hitükben. Amikor pedig Mária háborúba sodorta az országot a spanyolok oldalán Franciaország ellen, ráadásul a háborút el is vesztette, Angliában betelt a mérték. Calais-t, amely kétszázötven éven át Anglia kontinentális hídfőállása volt, 1558-ban visszaszerezték a franciák. Angliában nemzeti sérelemnek tekintették e vereséget. A negyvenkét éves Mária királynő megelőzte merénylőit, még ebben az esztendőben meghalt. A titkos tanács tagjai fellelegezve siettek VIII. Henrik másodszülött lányához, az eszes és titokzatos, ekkor épp huszonöt éves Erzsébethez, hogy értesítsék: ő Anglia királynője. Az új uralkodó első tétével addig ügyesen rejtegetett protestantizmusát nyilvánította ki, és megkegyelmezett a máglyahalálra ítélt „eretnekeknek”. Megkoronázásakor I. Erzsébet volt Anglia legnépszerűbb embere, aki egy új Act of Supremacyval visszaállította az egyházi rendtartásról szóló anglikán törvényt, amelyeket apja ámokfutásában szétzilált, nővére, Mária pedig egyszerűen eltörölt.

Déliab

Ovidius: Átváltozások

– *részletek* –

PYTHON

Változatos képű sok más lényt akkoridőben
 önként szült meg a föld, hogy a nedvre, mi megmaradott még,
 tűzött tűzzel a nap, s az iszap meg a láp a hatalmas
 hőtől duzzadozott, s termékeny magva az összes
 lénynek az életadó földben, valamint anya-ölben,
 tápláltatva, fokként formát öltve, kifejlett.
 Így ha a hétfolyamú Nílus mocsaras mezejéről
 visszavonul s a vizét medrébe vezérli be ismét,
 új az iszap, s átfűti a nap, ha sugara reácsap,
 lelnék a földmivelők, rögöket forgatva, igen sok
 állatot ott köztük, sokfélét; van, mi csak éppen
 most születik, s van, amely még készen nincs is egészen,
 tagjai még kevesek, s ugyanegy test egyfele gyakran
 már tele étellel, s nyers föld még mindig a másik.
 Mert ha a nedv meg a hő egymással jól keverülnek,
 lesz fogadás: hisz e kettőből lép minden a létre;
 minthogy a tűz meg a víz harcol, kél minden a gőzből,
 és ez a széthúzó egyetértés életet áraszt.
 Így, hogy az épp medrébe vonult víztől mocsaras föld
 újrahevült a magas napnak sugaras melegétől,
 számtalan új lényt szült; részint földidézve a régi
 formákat, részint új szörnyeket ontva világra.
 Téged is akkor szült, kelletlen bár, te hatalmas
 Python, új népnek riadalmas, még sosem ismert
 sárkányt: oly nagy részt fedtél el hosszan a bércből.
 Ezt meg az íjviselő isten, ki nyilat azidőig
 másra se, csak dāmvodra, szökő zergékre szögezte,
 ölte meg éppen ezer nyállal, hogy csaknem üres lett
 tegze, amíg feketült sok sebből folyt ki a méreg.
 És, hogy e hőstettnek hírét nagy idő le ne rontsa,
 ünnepi szent verseny-játékokat ott alapított,
 és nevük őrzi, hogy ott végezte ki nyállal a Pythót.
 Ifju, ki itt lábbal vagy ököllel vagy kocsijával
 mást versengve levert, tölgyfáról lombkoszorút nyert.
 Nem nőtt még a babér, más fákról vett koszorúval
 ékesítette fejét azidőtt hosszúhaju Phoebus.

DAPHNE

Daphnéért lobogott legelőször lánggal Apolló,
 mit nem a véletlen, de Cupido vad dühe gyújtott.
 Épp miután lenyilazta a delusi isten a sárkányt,
 látta, miként akar ő hajlítani íjat ideghez:
 „Ej, te garázda kölyök, mi közöd hadi fegyvereinkhez?”
 szól hozzá, „az ilyent a mi vállunk hordja csak illőn;
 mert vadakat s ellenséget mi tudunk vele löni,
 kik, mely szörnyü-hasú tetemét tág térre teríti,
 puffadozó Pythont csak imént vertük le nyilakkal.
 Légyen elég neked az, hogy fáklyád némi szerelmet
 gyújt itt-ott: a dicsőséget, mi miénk, sose kívánd.”
 Mondta Venus fia most: „Mindent átlőhet az íjad,
 ám az enyém téged, Phoebus; s valamint tealattad
 más mindenki, olyan mélyen vagy a hírben alattam.”
 Szól, s a magas levegőt szeli-szeldesi szárnya serényen,
 majd meg is áll árnyas Parnassus legtetejében,
 s két más-másdolgú vesszőt vesz elő tegezéből:
 egy szerelem-taszítót és egy szerelembe-taszítót.
 Mely fölgyújt: aranyos, hegyezett, csupa szikra a vége;
 mely tovaűz: tompult, s álom-nehezék van a nádján.
 Ezt Peneosnak lányába szögezte az isten,
 s csontjain át Phoebus velejét sértette meg azzal.
 S lám, szeret ez, s a szerelmes-névtől is fut a másik,
 és csak a berki magány, ami kedvre deríti, s a zsákmány;
 versenytársa e lány már Phoebus szűzi hugának.
 Egybe se font fürtjét egyedül szalag éke szorítja.
 Megkérték sokan; ő kérőire nem hederített,
 férfiut el nem tűrt, járatlan berkeken át járt,
 s hogy mi a házasság, szerelem, nász, tudni se vágyta.
 Apja gyakorta eképp: „Vővel vagy, lányom, adósom”,
 s gyakran eképpen szól: „Unokát adj végre, szülöttem.”
 Mégis, akárcsak a bűnt, gyűlölte a hitvesi fáklyát,
 s míg a szemérmes pír üde arcát elborította,
 símogató karját odafonta az apja nyakára:
 „Drága apám, add meg, hogy szüzességnek örüljek
 mindig is: apjától ezt rég megkapta Diana.”
 Apja megadta. Dehát szépséged tiltja, hogy az légy,
 lány, ami lenni kívánsz; ez küzd szent óhajod ellen.
 Lángol, látva a lányt, vágyik vele nászra Apollo,
 s bízva remél, de bizony megcsalja a jóstudománya.
 Mint ahogyan, ha kalásza üres, fellobban a polyva,

s mint a sövény lángol, ha tüzes fáklyával a vándor
 hozzáér, vagy hajnaltájt otthagyja tövében,
 úgy lobogott teljes szívéből érte az isten,
 és e szerelmét hasztalanul táplálta reménnyel.

Mondja nyakára bukó, befonatlan fürtjei láttán:

„Hát még hogyha meg is fésülné!” Látja lobogva
 csillagozó szemeit. S ajakát is látja, s eléggé
 hosszan nem szemlélheti. És dícséri az ujját
 és a kezét s karját, mit félig fed csak a leple.
 S szebbnek képzeletét, ami még letakart. De a lebke
 szélnél száll sebesebben a lány, sose torpan e szóra:

„Állj meg, Peneos deli lánya: nem ellened űzlek.

Bárány farkastól, az oroszántól fut a szarvas,
 s így menekül remegő szárnyal sas elől a galambraj;
 ellenségétől mind: engem szerelem von utánad.

Jaj nekem! El ne zuhanj; lábad, mit sérteni vétek,
 föl ne sebezze tövis; kínod valahogy ne okozzam.

Vad csalitokba szaladsz. Kérlek, fuss óvatosabban,
 mérsékeld a futást: mérsékelem én is az űzést.

Kérdezd meg, kinek is tetszel. Nem hegy lakozója,
 nem pásztor vagyok én, aki borzasan őrzi a nyáját
 és az ökörcsordát. Nem, nem tudsz, esztelen, arról,
 hogy ki elől menekülsz, csak azért futsz. Tudd meg, uralnak:

Delphoi földje, Claros, Tenedos, s palotám Patarában.

És az apám Jupiter. S ami lesz, s ami volt, s ami most van,
 én mutatom meg; a dalt s lanthúrt én hangolom egybe.

Biztos az én nyilam; egy van csak, mely célba-találóbb,
 az, mely az én könnyű kebelem meg tudta sebezni.

Orvosságokat én adtam, tudd, megsegítőnek
 hívnak, a gyógyerejű füvek is mind engem uralnak.

Jaj, de a vad szerelem sose tud behegedni füvektől;
 nem segít önnön urán, ami mindenkin, tudományom!”

Folytatná mással, de a lány riadott rohanással
 messzefut és félig-rebegett szava közt odahagyja.

Most is bájos a lány. Testét a szelek csupaszítják,
 szembefuvó szellők raja rezgeti, lengeti leplét,

s fésü-nem-ért fürtjét a futó szél hátrafuvallja:

s míg menekül, még szebb. S most már nem akarja az ifjú
 isten hasztalanul szavait szétszórnai, de száguld
 vágya szerint, szaporázza a lány léptére a léptét.

Mint ha a sík ugaron gall eb megered, ha nyulat lát,
 s kergeti zsákmányát ez, amaz meg az élete üdvét,

s már-már rajtatapad, hiszi már, hogy megkaparintja,
 marni-kinyúlt szájjal kapkodva a lába nyomához,

s hogy fogoly-é, nem tudja a nyúl, míg vad harapásból

szinte s a már lecsapó szájból szökken tova tüstént:
 így futtatja reménye az istent, félsze a szűzet.
 Ám szerelem-szárnyal sebesebb mégiscsak az űző,
 mert sosem ad pihenést, s most hátát éri kezével,
 most a nyakán szétszórt haja fürtjeit éri lehével.
 Elsápadt a leány, erejét vesztette a gyötrő
 vad rohanásban; a Peneos habjára tekintve,
 „Ments meg, apám,” így szól, „folyamok, ha van istenerőtök!
 Túlsággal tetszem; hát nyílj meg, föld, vagy a testem
 változtasd mássá: ez okozza az én veszedelmem.”

Így csak alig szólt esdve, merev lett máris a teste,
 zsenge leánykebelét tüstént friss kéreg övezte.
 Fürtjei lombokká, fordult két karja faággá;
 s lába, imént oly gyors, végződik lomha gyökérben;
 arcát lomb fedi már, egyedül szép fénye a régi.
 S Phoebus ezért is lángol még: rányomja a jobbját
 arra a törzsre, s a kéreg alatt dobogó szívet érez.
 Ágakat úgy ölel át, mint karral kart ha ölelnek,
 megcsókolja a fát, de a csóktól hajlik ez arrébb.
 S mondta az isten: „Lám, nem akartál lenni a nőmmé,
 fám léssz hát ezután. Ott díszlesz, tudd meg, örökké,
 fürtjeimen, te babér, díszíted a lantom, a tegzem;
 s Róma vezéreim is, diadalt mikor ünnepi hang zeng
 vígan, s nagy menetet szemlél Capitolium orma;
 s Augustus palotája előtt, hív őre a háznak,
 állsz kapujában, a szent tölgyet körül-óva vigyázod.
 S mint ahogyan nyíratlan főm fiatal marad egyre,
 így hordozd te a lomb díszét örökös-szakadatlan.”
 Szólani szűnt Paeon. S a babér új ága e szókra
 bólintott: s fejként látszott hajlongani csúcsa.

IO. ARGUS. SYRINX

Haemoniának ölen, meredek hegyek erdei alján,
 egy liget áll: Tempe. Ezen át Peneos, a Pindus
 bérce alól lefelé, hömpölygő habbal özönlik;
 súlyos esésével lebegő gőz-fellegeket ver,
 tesz magas erdőket nedvessé permetegével,
 és zuhogó zaja nyúl szomszédos tájakon is túl.
 Itt van a háza, lakóhelye, itt házmélye a fennkölt
 víznek, emitt szirtbarlangjában tartja a székét,
 s oszt törvényt habnak, meg a hablaki nimfa-rajoknak.
 Mind idegyűlt a folyó, s habozott még mind: az apának
 vígaszt mondjon-e, vagy kívánjon néki szerencsét:

nyárfás Sperchios jött el, zabolátlan Enipeus,
majd öreg Eridanus, s Amphrysos s Aeas, a lassúk;
majd meg a többi folyók, melyek, bármerre rohannak,
útjukon ellankadt vizüket tengerbe vezérlik.

Csak maga Inachus az, ki hiányzik: szirtzugolyában
könnye növel habokat, mert Iót, drága szülöttét
elvezítette szegény. Nem tudja, hogy él-e a lánya,
vagy pedig árny odalenn; de mivel nem lelte sehohol,
vélte: sehol nincsen; s gonoszabttól retteg a lelke.
Látta minap, mikor épp apjának habjaitól jött,
látta a lányt Jupiter, s „Ó, szűz, méltó Jupiterhez,
kit tesz majd nyoszolyád boldoggá? Át a bereknek
árnya alá térj,” szólt hozzá (s árnyát a bereknek
ujja mutatta), „amíg magasán van a nap, nagy a hőség.
És ha remegsz a vadak zugolyába hatolni magadban,
isten lesz, ki vezet bizton, sűrű rengetegekben,
s nem kicsi közrendű isten, hanem én, ki az égnek
birtokolom jogarát, akinél villámai égnek;
el ne szaladj!” De a lány szaladott. Már Lerna mezőit,
már elhagyta a Lyrceon ligetes legelőit,
hirtelen éji homályt borított a mezőkre az isten,
és megtorpantotta a lányt s elvette szemérmét.

Éppen ezenközben Juno, letekintve a földre,
megbámulta a röpke ködöt, mint tudta az éjnek
arcát tündökölő nappal támasztani; látta:
nem folyamár küldötte, nem is föld gőze e felhőt;
körbetekint tüstént: hol a hitvese; mert nem is egyszer
érte a férjét már tetten titkos szeretőkkel.
Kit miután égben nem lelt, „Vagy”, mondta, „csalódom,
vagy pedig épp csálnak.” Lesuhant a magas levegőből,
földre kerülve megállt, a ködöt takarodni terelte.
Férje pedig, megsejtve, ki jön, másítja azonnal
Iónak testét fiatal tejszínü tehénné.
Így is szép a leány. Juno a tehénke alakját,
bár nem szíve szerint, dicsérte, s akárha tudatlan,
kérdi, kié, mely csordából jött s honnan e tájra.
Füllent most Jupiter: földből lett; hogy felesége
kérdeni szűnjék már. Saturnia „Add nekem!” esdi.
Mit tegyen? Adni ajándékul keserű a szerelmét,
s hogyha nem adja, gyanus. Tegye meg, buzdítja a szégyen,
tiltja a hő szerelem. Szerelem győzné le a szégyent;
ám ha ilyen kis ajándékot neme s ágya felétől
megtagad, egy tehenet, tán majd nem tudja tehénnek.
És hogy az ágyaslányt azután megkapta az úrnő,
így sem szűnt félelme: talán még elcseni férje;

végülis őréül rendelte arestori Argust.

Száz szeme volt a fején Argusnak, száz szeme körben;
kettő volt közülük mindig, mely aludni csukódott,
minden más szemmel meg ügyelt éber figyelemmel.

Bárhova fordulhat, folyton szemlélheti Iót;
háttal is állhat akár, szem elől még így sem ereszti.
Nappal hagyja legelni; de már ha a nap lehanyatlik,
fogyul fűzi, nyakát szomorú kötelékbe szorítja.
Fák leveles lombján, keserű füveken legelészett,
fekhelye mindig föld, s nem mindig gyp-boritott föld;
míg italát iszapos patakokból itta szegényke.

Karjait Argushoz föl akarta emelni esengve,
s karjai nem voltak, hogy kart fölemelve esengjen;
szólna panaszt a leány: bőgés kél, más sem, az ajkán,
önmaga hangjától maga is rémülve riad meg.

Indul a parthoz, ahol máskor játszódva szökellget,
Inachuséhoz; amint meglátja alatt a habokban
szarvait, elrémül, menekül hökkenve magától.

Naisok őt, maga Inachus őt sosem ismeri így föl;
apja nyomán, nővéreién jár mégis, azértis;
tűri, hogy érintsék, odalép, hogy megsimogassák.

Inachus ekkor, az agg, füvet is szed, nyújtja elébe;
nyalja kezét, csókot lehel ő a szülői tenyérre,
vissza se tartja a könnyeit, és – csak tudna beszélni! –
kérne segítséget, neve és baja volna az ajkán.

Nincs szava, ám a betű, mit a porba lerajzol a lába,
átalakult testéről tud szomorú jelet adni.

„Jaj nekem!” Inachus, apja, kiált, s a nyögő tehenecske
szarvain és hótiszta nyakán csüng, s újra csak így szól:

„Jaj nekem! Íme, te vagy, lányom, kit a földeken által
vágva kutattam? Most-föllelt, míg rád nem akadtam,
enyhébb volt e keserv. Szóval szavaimra riadni

nem tudsz, csak szíved mélyéből sóhajod adni
s válaszul, ez maradott pusztán, bőgésre fakadni.

Én lakodalmas fáklyákat s a menyasszonyi ágyat
terveztem teneked, vőt vártam, majd unokákat.

Csorda a férjedet és a szülötteid adja a csorda.

Ekkora kínomnak végem sem vetheti végét,
mert isten vagyok, ez keserít, s a halál kapuján át
én sose léphetek, így nyúlik meg a gyászom örökké.”

Míg efölött kesereg, löki arrébb csillagos Argus,
és a leányt viszi apjától messzibb legelőkre,
hajtja tovább. Maga meg meredek hegyoromra telepszik,
honnan szétláthat, kémelve vigyázza a tájat.

Csakhogy az égi király nem tűrheti már a Phoroneus

sarja silány sorsát, szólítja fiát, kit a fényes
 Pleias szült, s Argust gyilkolnia adja parancsát.
 Késedelem nélkül köt szárnyat lábba, kezébe
 álmadó vesszőt s a fejére keríti kalapját.
 Ennekutána pedig Jupiter fia apja lakából
 földre szökell; s odalent azután veti félre kalapját
 és tollas szárnyát; pusztán pálcája a régi.
 Evvel, pásztorként, kecskéket hajt legelőre,
 melyeket útban csent, s dalokat fú pásztori sípon.
 Elbájolta az őrt ez az új és mesteri zengzet:
 „Bárki vagy is,” szólott, „no csak ülj mellém le, e szirtre;
 úgysem akad másutt nyájnak legelője kövérebb,
 s láthatod,” így Argus, „pásztornak kedves ez árnyék.”
 Atlas utódja leül mellé, megtölt a szavával
 s hátráltat napot; összerakott nádsípja dalával
 megkísérli az őr szeméit nyugalomba igézni.
 Küzd pedig ez, hogy a lány álm le ne győzze: csukódik
 egynéhány szeme, szendertől megszállva, de közben
 más szeme még éber. Megkérdi, mivelhogy a nádsíp
 csak nemrég készült, hogyan is készült el a nádsíp.
 „Hűs hegyek aljában,” felel ő, „élt Arcadiában,
 élt a hamadryasok közt egy nonacrisi híres
 szép naitas, kit amott Syrinxnek hívtak a nimfák.
 Sok satyrust, ki utána futott, játszott ki nem egyszer,
 s más olyan isteneiket, kik az erdőn, réteken élnek.
 Ortygie istennőjét tisztelve követte
 nagy szűzességben. Felövezve, dianai módon
 járt, s azt vélték volna, hogy ő Latonia, hogyha
 íve kezében nincs szaruból, amazé meg aranyból.
 Így is megtévesztő volt. Megtért a Lycaeus
 dombjáról, Pan látja: fenyő-koszorúzva elébe
 ily szókkal járul...” most szólott volna a szókról
 s mint menekült, esdést megvetve az úttalan úton
 akkor a nimfa, egész Lado lassú folyamának
 partfövényéig; s mert a hab ott fékezte futását,
 kérte, hogy átváltoztassák, sok vízbéli hűgát;
 és hogy Pan, amikor Syrinxet vélte ölelni,
 teste helyett a folyó nádját szoritotta kezével;
 és hogy amint sóhajt, nádak közt szállva a szellő
 mint váltotta szavát szellő-susogásu panasszá;
 és hogy ez édes hang, hogy ez új lelemény megigézte
 Pant, s „Ez az egyesülés kettőnk közt megmarad!” így szól;
 és hogy egyenlőtlen nádszálakat összekötözve
 lány viaszával, a lányka nevét vele őrtzi örökre.
 Ezt volt mondandó Mercur, s hát látja: az őrnek

már minden szeme elnehezül s álomra csukódik.
Halkul a hangja tehát, nosza mélyíti menten az álmát,
lankadozó szemeit búvös pálcája simítja.
S görbe vasát sebesen beleszúrja a szunnyadozóba
ott, hol a nyak meg a fej nő egybe, s a szirt tetejéről
vérmocskolt tetemét letaszítja, bevérzi a sziklát.
Fekszel hát, Argus; sok fénye megannyi szemednek
mind kialudt, száz volt a szemed, s egy éjszaka hullt rá.
Száz szemeit Saturnia most veszi és madarának
tollazatát, ily csillag-gyönggyel díszíti farkát.

Föllángol dühe is, csöppet se halasztja haragját:
mert lelkébe, szemébe taszít riadalmas Erinnyst
vágytársnőjének, fullánkot fúr kebelébe,
és a világnak egész kerekén rémíti futásra.
Nílus, e nagy bolygás legvégső célja te voltál!
Téged elért, s akkor lerogyott térdére a parton,
s hátraszegett nyakkal, magasan föl az égre emelte
arcát (mert ezt tudta csupán), föl a csillagos égis,
s nyögve-zokogva panaszt küldött csupa bús bőgéssel
föl Jupiterhez, a kínjainak hogy vesse a végét.
Ez meg, a karjával felesége nyakát megölelte,
s vesse a bűnhődés végét, kérlelte: „Ezentúl
már sose félj,” mondotta, „e lány oka már sohasem lesz
búdnak.” A styxi vizek hallják, kívánta, e szókat.
Enyhül az istennő, a leány megkapja korábbi
képét, lesz, ami volt: testéről tűnnek a serték,
szarva enyészik már, megszűkül a két szeme gömbje,
keskenyedik szép szájnylása, kerül keze, válla,
és a patája is elpattan: szakad öt köröm-ágra;
s benne fehér színnél a tehénből nem maradt más.
Már a leálynak elég két láb, felemelkedik, ámde
szólani fél: valahogy ne ünőhang bőgjön az ajkán,
abbahagyott szavakat félénken kezd gyakorolni.

Devecseri Gábor fordítása

A szöveg a MEK oldaláról származik

John Keats: Óda egy görög vázához

Óh, tűnt derűk arája, íme még
itt állsz s dajkál a vén idő s a csend
s mesélsz: füzérid közt rajzos regék
lágý dalnál édesebb lejtése leng:
Óh, lombdíszed közt mily legenda él?
Mily istenségek, vagy mily emberek?
Árkádia, vagy Tempe-völgy e táj?
Vagy más ég s föld? Kik e vad némberek?
Őrültet űznek? vagy harc sodra kél?
Síp andalog? dob döng? kék láza fáj?

Édes a hallott dal, de mit a fül
meg sem hall, még szebb: halk sípocska, zengd!
Ne testi fülnek! gyöngyözd remekül
lelkembe ritmusát, mely csupa csend!
Szép ifjú! nótád tündér lomb alatt
örökre szól s örök a lomb a fán!
S te, vad szerelmes, kinek ajakad
bár oly közel, édes célt mégsem ér,
ne bánd, bár vágyad kéjt hiába kér,
örök, szép vágy lesz s nem hervad a lány!

Óh, boldog lombosor, el nem száradó,
melynek a tavasz búcsút sohsem int,
óh, boldog pásztor, sohsem fáradó,
fújván örök sípod szived szerint,
s óh, százszorosán boldog szerelem,
örökre hév s örök öröme kész,
zsibongó, zsenge vágy: még! egyre még!

– Mily más a bús, halandó gyöttelelem,
melytől a szív megundorúl s nehéz
s a nyelv kiszárad és a homlok ég...
Mily áldozatra gyűl emitt a nép?
A zöld oltár elé szent pap vonat
szelíd üszőt, amely bődülve lép
s borítja lágý szőrért virágfonat.
M ily apró város az, mely halk habok
partján, vagy békés várövű hegyen
tárt utcákkal e jámborokra vár?

– Oh, kicsi város, néped elhagyott
s közülük hírt regélni nem megyen
csöndedbe vissza soha senki már...

Oh, antik karcsúság, szelíd ívek,
márványfiúk s lányok kecses köre,
oh, sűrű ágak, eltiport füvek,
oh, formák csöndje, anda gyönyöre
az öröklétnek: hús pásztormese!
Ha rajtunk múlás üli már torát,
te megmaradsz s míg új jajokkal ég
az új kor, nekik is zengsz, hű barát:
„A Szép: igaz s az Igaz: szép!” – sohse
áhítsatok mást, nincs főbb bölcseség!”

TÓTH ÁRPÁD fordítása

John Keats: A Parthenon szobraira

A lelkem fél; az elmúlás nehéz
hivatlan álomként zuhan le rám,
s az égi szenvedés vad hegyfokán
s mélyén is hallom: légy halálra kész –
mint egy beteg sas, mely az égre néz.
De mégis sírhatok, hogy nincs remény,
nem frissít szél, hogy addig éljek én,
míg rámtekint a nap s az éj enyész.
Az agy föleszmél, vak homálya száll,
s rá benn a szív vad háborgásba kap;
ez itt a fájdalom csodája már,
hogy összeforr: mit vén idő harap,
görög fenség – tajtékos tengerár,
a nagyság órijás árnya és a nap.

RADNÓTI MIKLÓS fordítása

William Shakespeare: LXXV. szonett

Az vagy nekem, mi testnek a kenyér
s tavaszi zápor fűszere a földnek;
lelkem miattad örök harcban él,
mint a fösvény, kit pénze gondja öl meg;
csupa fény és boldogság büszke elmém,
majd fél: az idő ellop, eltemet;
csak az enyém légy, néha azt szeretném,
majd, hogy a világ lássa kincsemet;
arcod varázsa csordultig betölt,
s egy pillantásodért is sorvadok;
nincs más, nem is akarok más gyönyört,
csak amit tőled kaptam s még kapok.

Koldus-szegény királyi gazdagon,
részeg vagyok és mindig szomjazom.

Szabó Lőrinc fordítása

Karinthy Frigyes: Az író becsülete

Persze, mihelyt az ember nem elégszik meg vele, hogy az efféle problémát a spekuláció légüres retortáiban fejtse meg, vagy megeressen valami tetszetős aforizmat, amit ehhez hasonló körkérdésekre szoktunk felelni, hanem odatapogat, ahová kell, a jelenség elméleti tükörképe helyett az eleven valóság irányába – egyszerűen kiderül, hogy mindaz, amit eddig erről tudott, vagy felületesen gondolt is néha, a közvélemény hatása alatt, pusztán dogma és konvenció, elavult fogalmak, amiket fel kell frissíteni, mivelhogy az élet és tapasztalat nem igazolja már őket. Ez a

frissítés pedig nem megy másképpen, csak az alapfogalmak felpiszkálásával.

Így például egyszer már fel kellene valakinek világosítani a nyájas olvasót (a jó kritikus dolga volna ez, csak hogy mostanában a kritikusok inkább saját, elnyomott írói becsvágyukat élik ki munkáikban, mintsem hogy azzal foglalkoznának, ami az ő dolguk: a művészet törvényeit keresni), hogy tulajdonképpen miféle istencsodája az az író vagy költő, az úgynevezett „szellemi” művek alkotója azonkívül, hogy kedves mester, na, mi szépen dolgozik, és hogy megy önnek ebben a kutya világban.

Meg kellene egyszer már értetni, újra megértetni, mert a régi magyarázat elkopott, pufogó frázissá vált, amit mindenki hasonlatnak vesz csak, nem lángoló realitásnak: megértetni, megmagyarázni, hogy az úgynevezett szellemi alkotás, csakúgy, mint minden alkotmánya az emberi kéznek és értelemnek, emberi testnek és léleknek, *létrehozott valóság*, eleven hatóanyag, amit az emberi képzelet termel ki – hogy viszont az emberi képzelet, a folyton születő és alakuló világ szülő és alakító erői közt éppolyan előkelő szerepet játszik, mint a hő vagy a fény, vagy az életerő, az önfenntartó és létfenntartó ösztön.

Röviden: a szellemi mű, társadalmi vonatkozásaiban, éppen úgy eleven valóság, mint maga az ember.

Ha pedig ezt belátjuk, akkor már egész bátran élhetünk a „szó szerint vett hasonlat” (lásd: *„Isten felfedezése”* című jegyzetem) módszerével – ősi képeket alkalmazva a dolgok megítélésében.

Ősi képek és metaforák beszélnek a mű „fogantatásáról” és „születéséről”.

Az író, bármilyen komikusan hangzik ez köznapi értelmében, igenis fogan, teherben jár és szül.

Most nagyon könnyű volna e hasonlat látszólagos konzekvenciáját levonni, mint ahogy a dekadensek le is vonták, félrevezetve önmagukat és a világot, hamis képet adva a közvélemény számára, egyben ártalmassá is, mint ahogy mindjárt kiderül. Ez a kényelmes következtetés így hangzik: az íróban tehát van valami nőies vonás.

Óriási tévedés.

Az író a legférfiasabb férfi a világon, hiszen a legférfibb munkát végzi: *alkot és terem*. Azonkívül az emberi tulajdonságok közül azoknak együttesére van szüksége, amik a valódi férfit jellemzik: éles logikával párosult erős képzelet, munkakedv, kitartás, emlékezőtehetség, világos látás, kifejező erő!

Persze, első pillanatra így egy ellentmondás falára bukkanunk – visszafordulni azonban nem lehet, ezt a falat át kell törni.

Van egy tréfás feltevés, hogy Nobel állítólag díjat tűzött ki annak a férfinak számára, aki, először a világon, gyermeket szül.

Ha feltesszük a lehetetlenséget, hogy ezt a díjat valaki megpályázza, sőt véletlenül *egyszerre többen* pályáznának a díjra, nyilvánvaló, ugye, hogy a pályázat feltételeinek az a férfi fog leginkább megfelelni, aki *egyébként* a legférfiasabb a pályázók közül, hiszen a pályázat szerint *férfi* legyen az illető – az átmeneti lények, hermafroditák kisebb eséllyel fognak elindulni a versenyben.

Egész bátran használhatjuk tehát a kényelmetlen hasonlatot, hogy az író olyan férfi, aki szül – ez a különössége és különlegessége azonban egyedül és kizáróan csak magára a *szülés tényére*

vonatkozik, egyébként semmiben sem hasonlít a nőhöz, sőt természetben és kedélyben annak legtermészetesebb ellentéte – alkotásra, vezetésre, kormányzásra hivatott ember: férfi.

Ez a paradox helyzet a fogalmak zűrzavarának legfőbb forrása. Ez az oka annak, hogy bizonyos zavaros korokban, melyek nem ismerték fel kellőképpen a szellemi alkotás jelentőségét, az író kénytelen volt megtagadni férfiasságát – *a mű kedvéért*, hogy azt megmentse, megalkossa, kénytelen volt nőies eszközökhöz nyúlni, ravaszkodni, hazudni, hízelegni a hatalmasoknak, bohóckodni, *gyávának mutatkozni*, meghunyászkodni. Cserébe megkapta koldusalamizsnának azt az *udvariasságot* és elnézést, ami a nőknek szokott kijárni – szüksége volt erre az alamizsnára.

De a valódi író lelke mélyén mindig tudta, *hogy ő nem gyáva – mint ahogy nem gyáva a teherben járó anya, ha megbátrál olyan veszély előtt, mellyel különben a nő is szembenéz*: nem önmagát védi, hanem egy másik, még tehetetlen és védtelen életet. Ne veszélyeztesd a magzatot, amit lelkében hord, ködös ábránd formájában – majd meglátod, hogy férfival állasz szemben! Vagy várd meg, míg megszüli mind, s próbáld a *művét* bántani – majd meglátod, hogy férfival állasz szemben!

Hogy lehetne hát ezen segíteni – hogy lehetne megoldani az író furcsa helyzetét?

Nem kell válaszáért fantasztikus utópiát tervezni. A történelemnek van egy nagyszerű példája a megoldásra. Még hozzá nem is a „felvilágosult” közelmúlt történelmének – a „sötét” középkor szolgáltatója a példát.

Az építőművészetnek tudvalevően legremekesebb és legtökéletesebb alkotásai a középkor gigantikus *dómjai*. Szellemi és testi erő óriási munkája épült be a dómok falába – művészek tervezték és építették meg őket. Egy emberélet tartama nem is volt elég ahhoz, hogy befejezzék – a művész, aki építette, fiából vagy tanítványából önmagához hasonló művészt nevelt, hogy folytathassa a munkát, mikor ő kidől majd.

De hogy tudták megcsinálni?

Az a vallásos erő, ami a középkort eltöltötte, ösztönszerűen megtalálta az egyetlen lehetséges módot.

Ha ma kimondod ezt a szót: „szabadkőműves”, Kovács úr rendőrért kiabál, és a destruktív zsidókat kezdi emlegetni. Kovács úr ugyanis nem tudja, hogy ez a szó honnan származik. Felvilágosítjuk Kovács urat, hogy szabadkőműveseknek azokat a dómépítő mestereket nevezték, akik egy ilyen mű felépítése céljából összeálltak, és letelepedtek azzal az elhatározással: hogy addig nem mennek el onnan, míg a művet fel nem építik, akkor se, ha száz évig tart. És a sötét középkor hatalmasai, akik minden emberi jogot elnyomtak, ezeknek a mestereknek *önálló autonómiát adtak* – a „szabad” szó a kőműves előtt azt jelenti, hogy a dómépítő mesterek nem tartoztak semmiféle hatóság és közigazgatás törvényei alá: külön, saját céljaiknak megfelelő törvényük, alkotmányuk volt, cselekedeteikért csak annak tartoztak felelni s a maguk kebeléből választott bírácoknak, akikben megbízhattak, mert megértették őket, egyébként senkinek. Szabadok voltak, s hogy vissza nem éltek szabadságukkal, bizonyítják a dómok – *a művészt ugyanis, ha felszabadítod, szabadságát nem rombolásra, hanem építésre fogja felhasználni*. Építésre, férfias munkára – vagy e mesterek, e művészek nem voltak talán férfiak? Férfiak voltak bizony, s még hozzá a legbátrabbak közül valók: – ott fejezték be művüket, szédítő magasságban, a torony tetején!

Ilyesféle privilégium kellene talán a szellemi mű alkotójának is, nem az a bizonyos „kedves mester”-féle émelygős udvariasság és elnéző gyengédség, amivel a nők színvonalára próbálják

süllyeszteni az író, vállveregető, „irodalmat támogató” hatalmasai a földi javaknak.

Vagy pedig...

Vagy pedig, ha már erről nem lehet szó, ha az író, a szellem kiválasztottja, kénytelen megelégedni annyival, hogy olyanféle szórakoztató élvezeti cikke legyen a társadalomnak, mint a csinos nő vagy a szultánnak az ő háreme, ahelyett hogy helyet adnának neki a társadalmat irányító és kormányzó férfiak közt – akkor legalább legyünk *ebben* következetesek. Ha férfionérzetét, férfibecsületét, a mostoha körülmények közt megtagadni kénytelen sokszor – adjatok neki külön *művészbecsületet*, és védjétek meg, csakúgy, mint ahogy a *női becsületet* védi és oltalmazza külön törvény. Erre a külön törvényre, mely szerint, ha női becsületről van szó, nem engedik meg a bizonyítást, hanem egyszerűen elítélik a rágalmozót, azért van szükség, mert a nőt védeni kell, mert a nő teherben jár, és gyermeket szül, és mert a gyermek fontosabb minden egyébnél, talán még a női becsületnél is.

Az író becsülete...

Ott keresd, a művében.

Karinthy Frigyes: Démon

A *Vérző Aréna* című filmben, amit ma este megnéztem, Rodolphe Valentino szerepel, szegény, és még egy szép, fekete nő, aki miatt hősi halált hal a nagy torreador. Afféle Carmen-típus.

Azaz dehogyis Carmen, hiszen éppen ez az. A szóban forgó nő úgynevezett Démon, a „szép vámpír”, illetve vérivó kígyó, ma még modernnek számító hősnője a wedekindi Lulu-féle dráma- és regényirodalomnak és az ebből alakult közfelfogásnak. Carmen kecses és alapjában önzetlen kacérsága és szerelmi cinizmusa tudvalevően ártatlan játék, e Messalinák világszemléletében – sérthetetlen és büntethetetlen gyilkosok ők, férfiak pusztulnak rakásra miattuk, és ők csak kacagnak, mert hiszen nincs földi törvény, amely felelősségre merészelné vonni őket; a bíró, férfi lévén maga is, éppen úgy elsápad és meginog tekintetük bűvös erejétől, mint az áldozat, aki tetemre hívja gyilkosát. Egyszóval ilyenféle nő ez is, többek között például azért hagyja faképnél szegény Valentinót, aki pedig férfinak van olyan csinos fiú, mint vámpírunk nőnek, mert egy rablóvezér tetszik meg neki, egyesegyedül annál az oknál fogva, hogy már sok embert ölt, tehát feltehető róla, hogy vámpírunkért még néhány tucatot hajlandó ölni.

Mindezt megfelelő szabadgyakorlatok, váll- és derékkígyóztatások, kéjesen és vészt jóslóan rángatózó szempillák, alsóajak-harapdálások és zsebkendőtépekés kíséretében cselekszi és mondja démonunk, és a torreadornál, aki otthagytta miatta hű nejét és szerető gyermekeit, megfelelő sikere van e szabadgyakorlatokkal – illető elveszti fejét, bika felöklelven, kötél szakad vala, hősnőnknek akkoron sok máj adatott vala. Szóval – sikere van.

Nem így a közönségnél. Hogy nálam nincsen, az neki még nem ártana, velem igazán nem

érdemes vesződni, én már húsz évvel ezelőtt, mikor fénykorát élte életben és színpadon a strindberg-wedekindi *vérmőstény*, akkorákat ásítottam ezekre a produkciókra, hogy szív helyett legfeljebb az állkapcsom fenyegetett helyéből való kiugrással: a negyedik-ötödik áldozat halálhörgése közben rendesen jóízűen aludtam már, és soha nem tudtam meg, mi lett a démonból: világcárnő, avagy illemhelynéni. Mondom, velem nem érdemes vesződni. Éppen jóízűen és vidáman ásítottam ezúttal is, amikor sajtószerű megfigyelés ébresztett eszméltre.

A közönség kuncogott.

A közönség, méghozzá nem valami előkelő és pallérozott ízlésű közönség, nem a város szívéből való, inkább egyszerű, külvárosi, akinek kutyakötelessége volna kéjesen és áhítattal borzongani, mikor Szép Bestia királynő öfensége kegyesen megjelenik előtte – a közönség egyáltalán nem borzongott, se kéjesen nem borzongott, se áhítattal nem borzongott, hanem szépen, halkán kuncogni kezdett, előbb a tenyerébe, aztán nyíltan és hangosan – nem sírt, nem átkozta a gonosz bestiát, aki elrabolja az utolsó gyermeket anyja kebeléről, s a hű nő feje alól kilopja a férjet – nem átkozta, hanem egyszerűen nevetségesnek találta, kinevette. Kedvenc nőstényördögünk, az asszonyi sátán, egy nemzedék mumusa, amivel ijesztgettek bennünket, úgy megbukott, mint a pinty – a férfit, aki tönkrement miatta, nem végzetes bűvölet tragikus vértanújának, hanem egyszerűen kicsit hülyének, őt magát paprikajancsinak minősítette az egészséges közvélemény.

Csodálkozva néztem körül, a jóízű ásítás torkomon akadt. Mi történt itt? Győzött a választékosabb ízlés, a jobb belátás – győztek volna eszméim, melyeknek nevében két évtized óta hirdetem, hogy: *de Lulis vero, quae non sunt nulla questio fiat* [Lulukról, mivel azok nincsenek, ne beszéljünk – a szerk.], – hogy nő démon nincsen, ha van, akkor azért és attól van, mert a ponyvaművészet megcsinálta, és a közvélemény elhitte őket?

Egy pillantás az eleven vászonra, aztán vissza a közönségre, meggyőződtem, hogy ilyen messze, sajnos még nem tartunk.

Rájöttem, miért neveti ki a közönség ugyanazt a demont, aki húsz évvel ezelőtt még égnek meresztette az üstökét, és verítéket csalt a homlokokra.

Nem őrajta nevetett, hanem a ruháján.

Szegény démonom tizenöt év előtti toalettben kigyózta el férfiölő hastáncát – jól értsük meg, nem száz év előtti és hatezer év előtti, hanem pont tizenöt év előtti divatú ruhában. A film, e modern történelemírás, immár elég koroska ahhoz, hogy ha nem is korok, legalábbis divatok változását megérezze. A szóban forgó film ezelőtt tizenöt évvel készült, és abban az időben a nők még kontyot hordtak, és bokáig érő ruhát és sleppet és testhez feszülő derekat és mindenféle furcsa malomkőkalapot virágcsokrokkal és madarakkal és fűvészkerttel és tollakkal és kócsagokkal és rájerekkel és dárdasarkú cipellőt és – ismétlem – bokáig érő szoknyát, aminél égszakadásnak és földindulásnak, Szodomának és Gomorrának számított, ha a lábszár, vagy teremőatyaúrsten, a térd kivillant.

Mindezeket összeadva, kedvenc nősténypárducunk pont úgy hatott minden Szodomájával és Gomorrájával együtt, mintha ugyanezeket a dolgokat mondjuk, ápolónői vagy hullaszállítmányozási egyenruhában cselekedte volna, ami pedig nyilván nem lehetett a célja.

A tanulság elég bonyolult, de nem nehéz kibogozni.

A komikum itt ugyanaz, mintha valaki például úgy menne el, teszem föl, megölni a csábítót vagy vezekelni a tragikus bűnért, hogy két törülközőt kötne a gomblyukába, vagy a hóna alatt közben egy tisztított pulykát szorongatna. A tizenöt év előtti női ruha jelmeznek számít ez esetben, míg maga a darab korszerű akar lenni – nyilvánvalóan komikus ellentét, ha egy nő rendes társaságban minden ok nélkül jelmezben jelenik meg. A női öltözködés tíz-tizenöt év óta történt gyökeres és forradalmi változása ugyanis nem pusztán divatfejlődés. Sokkal többet jelent, egy váratlanul, rejtelmes okok és célok jegyében szinte katasztrofális erővel beköszöntött korszellem-átalakulásnak tüntető hangsúlya van mögötte: olyasféle jelkép, mint forradalmi időkben a frígiai sapka, vagy a trikolor – tüntetés és kihívás, új program, új erkölcsök, új törvények követelése, szakítás a múlttal, valódi reneszánsz, nyílt szembefordulás a fennálló társadalmi renddel, amit az önmagát ismételve kérődző férfiruha jelképez. Micsoda vakság a rövid szoknyás kurta hajú viseletben egyszerű divatot látni! Hát nem látjátok, milyen határozott, milyen *cafrangtalan*, milyen puritán? *Katonáék* viselete ez, harci ruha – csak nézzétek az *új női kalapot*, azt a rohamsisakra emlékeztető fejtakarót, nézzétek a térdig szabadon dobbanó lábszárakat! – hol látjátok benne a szemérem és kacérság amaz ingerlő játékát, ami a pusztán *divatcsináló* embernőstény öltözködését szokta irányítani? Dehogyan kacérkodik a mai nő lábaival – épp ellenkezően, azt hirdeti velök, hogy szakított a rabszolgakor alattomos eszközeivel, kacérsággal, démonkodással: ártatlan játékok ezek, az elnyomatás gerillacsatái! A mai nő nyílt harcot kezdett, ezekre nincs szüksége többé. A mai nő felhagyott az *egyéni akcióval* – mit neki két-három férfiskalp, amit holmi ügyesebb női briganti, női desperádó tűzhetett eddig a kalapja mellé! A mai nő az *egész fronton* vette fel az élethalálharcot, nem három-négy férfi, hanem az egész férfítársadalom ellen. Rablóvezérek lehetnek cifrák – a katonák egyszerűek.

Íme a magyarázat. Ezen a démonon azért nevetett a közönség, mert korszerűtlenebb ruhában jelentkezett, mintha Tutankhamen halotti leplét vette volna fel. Ruhája *ósdibb*, mint amilyen *rég*i – ami *reg*i, az lehet megható és tragikus, *az ósdi* okvetlenül nevetséges. Nem az emberi végzetet idézte, mely örökéletű, csak a korszellemet, mely folyton változik. Nem Messalinára és lady Macbeth-re emlékeztetett, csak a nagynéninkre. A nagynéninkkel pedig kevésbé azonosítjuk magunkat, mint Julius Caesarral vagy az Übermensch-csel.

Az emberi tragédia hullámvonala *nagy* hullámokból áll, úgy látszik, messziről jön, messze tart az idő tengerén. S az egyik hullám ormát csak a másik hullám ormáról láthatod, ezért áll most közelebb hozzánk a távolmúlt, mint a közelmúlt. Egyszer a futuristáknak mondtam ezt: a holnapután jobban fog hasonlítani a tegnapelőtthöz, mint a ti holnapotok a mi tegnapunkhoz.

Lolita

A *Lolita* egy perverz ember regénye, akinek gyermekkori szerelme olyannyira beleégett a lelkébe, hogy csak a tizenkét éves „nimfácskák” keltenek benne nemi gerjedelmet, amelyet a szerelemmel

azonosít. Negyvenéves is elmúlik, mire rábukkan ideáljára, aki mesterkedései eredményeképpen – vagy éppen azok dacára is – az ölébe hull. Ezek után két évig utazgat vele Amerikában, míg nem egy hozzá hasonló szenvedélyű fickó el nem csábítja tőle a kislányt. Ezek után nem marad más célja, mint kollégája meggyilkolása. Mindez szépelgő, költőinek tűnő köntösbe burkolva.

Békés Pálnak, a könyv fordítójának és utószóírójának azonosulása a *Lolita* írójával, Vladimir Nabokovval velem nem következett be. A legművészbibben lefestett pedofil szenvedély sem lehet a szerelem metaforája. A *Lolita* rafináltan kimódolt botrányregény, azért keletkezett, hogy orosz származású szerzője betörjön az angolszász irodalomba.

Szép részletfestések és elég jól sikerült jellemábrázolások váltakoznak benne szinte csak odavetett részletekkel vagy felsorolásokkal. Ezt az örvendező kritika technikai újításként üdvözli, holott pusztán egyenetlen színvonalról van szó, mintha a szerző maga sem tudná, mit kezdjen a művével, egyáltalán az íráskészségével. A „majd én megmutatom nektek” lendületéből írói önkeresés, sőt stíluskeresés lesz, amelyet zsákutcává tesz a témérdek allúzió és beemelt idézet, így válik Nabokov holmi pszeudo-Bulgakovvá.

Miért kell elutasítani a nagy klasszikusokat (persze feltűnően a németeket és a franciákat, még véletlenül sem az oroszokat)? Nem ők jelentik számunkra az irodalom kiapadhatatlan forrásvidékét, és kínálják számunkra az örömteli felüdülést, amikor a szemünk és szellemünk már belefáradt kortársaink kísérletezéseibe? Miért a Freud elleni gyűlölet, miközben az egész regény (mellesleg sikertelenül) pszichologizálni akar? Holott miközben a pedofília nem lehet a szerelem metaforája, Freud életműve nem más, mint a pszichológia metaforája? Ugyan a bécsi tanárt is meghaladta a tudomány, de a zsenijével mégis ő emelte ki palackjából a polgárosodottság szellemét. Megszabadított bennünket a középkortól, egyszersmind szembesített minket saját őskorunkkal, amelyet ösztönök, tabuk, homályból eredő vágyak irányítanak, semmiképpen nem a ráció. És akkor az anti-freudista Nabokov megír egy történetet, amelynek főhőse pedofil vágyai köré építi ki a világát, még csak meg sem próbálva küzdeni alantas késztetései ellen.

Nabokov túlművelt, amennyiben csak fitogtatja az ismereteit, ellentétben a művelt emberrel, aki alkalmazza azokat. Hőse is túlművelt, riasztó, hogy kiemelkedő tudása mennyire meddő, miközben a legcinikusabb hangvétellel minősíti az amerikai sznobokat és az őket kinevelő iskolákat.

A *Lolitán* az allúziók sem segítenek, sőt a Dante- és Poe-párhuzamok azt engedik sejtetni, hogy végső soron az összes író perverz disznó, aki pusztán titkos vágyait cicomázza az esztétikum tollbundájába, és megteheti, mert a művészet mindent igazol. Vessük csak össze ezt Bulgakov hátborzongató wolandi (azaz sztálini) mondatával: „a történelem majd igazol bennünket”.

Lehet, hogy a regénynek, amint azt Nabokov állítja, nem kell tanítania, de minden regény elolvasása után többnek kell éreznünk magunkat. A *Lolita* esetében ez az élmény nem holmi, eddig tabunak minősülő téma felvetése miatt nem következhet be. Épp ellenkezőleg, Joyce-nál, Beckett-nél, vagy Camus-nél, formáljanak meg bárkit, bármit is, pontosan érezni azt az ethoszt, amely elválasztja őket – egyszersmind az olvasót – a gonoszság démonától. A „pontosan” persze leheletfinom tollmozdulatokkal, szinte észrevétlenül ébreszti fel az olvasóban a bizonyosságot, az azonosulást vagy az elutasítást. Nabokov, aki az epikát pusztán kombináció- és képsorozatnak tartja, erre képtelen.

William Shakespeare: VIII. Henrik

– részlet –

MÁSODIK FELVONÁS

IV. SZÍN.

Csarnok Blackfriarsben.

Harsonák, zene. Két törvényszolga jó, ezüst botokkal; utánok Két íródiák, tudor-öltözetben, utánok a canterbury érsek egyedül. Utána a lincolni, ehyi, rochesteri, st. asaphi püspökök. Utána, kevés közzel, egy nemes, a táskát (a nagy pecséttel) s bíbornoki kalapot hozva; azután két pap egy-egy ezüst kereszttel; azután egy díszmester fődetlen fővel; utána hírnök, ezüst királyi pálcát tartva. Azután két nemes, két nagy ezüst rúddal. Azután egymás mellett a két bíbornok, Wolsey és Campejus. Két nemes, karddal és királyi pálcával. Azután jó Henrik király, Katalin királyné, Kíséretökkel. A király a trón-mennyezet alatt foglal helyet; a két bíbornok alatta, mint bírák; a királyné némi távolságban a királytól ül le. A püspökök két oldalt az ítélő székekben, mint egyházi törvényszékek. Alább az íródiákok. A lordok a püspökök mellett ülnek le. A kíséret többi része illő rendben állva oszlik meg a színtéren.

WOLSEY.

Míg Rómából nyert megbízatásaink
Fölolvasása tart, csöndet kívánok.

HENRIK.

Nincs arra szükség. Már nyilván ki voltak
Hirdetve s érvényök minden felől
Megállapítva. Kíméljünk időt.

WOLSEY.

Jó; legyen úgy: kezdjük.

IRÓDIÁK.

Mondd: Henrik, Anglia királya, állj elő.

HIRNÖK.

Henrik, Anglia királya, állj elő!

HENRIK.

Jelen vagyok.

IRÓDIÁK.

Mondd: Katalin, Anglia királynéja, állj elő!

HIRNÖK.

Katalin, Anglia királynéja, állj elő!

A királyné nem felel. Felkél székéből, elmegy az ítélőszék mellett, egyenesen a királyhoz, s lába elé térdel. Akkor szólni kezd.

KATALIN.

Sir! önre nézek, hogy tegyen nekem
Igazat; de kérem szánalmát is. – Én
Szegény, szegény nő s idegen, ki e
Hazán kívül születtem, kinek itt
Nincs pártatlan bírám, s nem várhatok
Segélyt s szelíd eljárást. – Ah, uram!
Mivel bántotta önt meg? ellenem
Mi ingerelte így föl nagy szívét,
Hogy eltaszít magától s egykori
Kegyét megvonja tőlem? – Ég tanúm:
Alázatos s hű nője voltam, és
Akaratának mindig engedő;
Remegve mindig, nem sértem-e meg?
Sőt rabja még arcának is, vidám
S bús a szerint, mint az derült s borult.
Vágyának ellent mikor álltam, azt
Nem téve magamévá? Mely barátját
Nem igyekvém szeretni, bár tudám
Hogy ellenségem? s mely barátomat,
Ha ön neheztel rá, tartám tovább
Barátomul? Sőt tudatám vele,
Hogy elbocsáttatik. – Gondolja meg
Felség, hogy így húsz évig voltam ily
Hű nője, öntől gyermekekkel is
Megáldva. És ha ennyi év alatt
Mondhat reám bebizonyítható
Valami bűnt, becsületem, hitem,
Szerelmem ellen, vagy felséged és
Szentelt személye ellen: ám legyen,
Taszítson el Isten nevében! és
Zárjon reám ajtót a megvetés,
S hurcoljanak törvény elé! De, Sir,

Felséged atyja bölcs, előre látó
S szilárd ítéletű király vala;
Az én apám is, Ferdinánd spanyol
Király, uralkodó családja leg-
Bölcsőbbjei közé számláltaték.
S kétségkívül magok körébe' bölcs
Tanácsadókat híva idegen
Földekrül is, jól meghányták-veték
E házassági kérdést, s úgy ítélték
Törvényszerűnek. Annálfogva, sir,
Csakhaladékot kérek, míg spanyol
Barátaimtól véleményt nyerek,
Kiknek tanácsit kérni szándokom.
Ha nem: legyen Isten nevébe' meg
Felséged akaratja!

WOLSEY.

Asszonyom,
Itt ülnek ím – s ön választotta! – e
Bölcs férfiak, tudósok, tisztelendők
S erényesek: az ország színe: hogy
Védjék ügyét. Tovább odázní azt
Hát céltalannak vélem, mind az ön
Nyugalmáért, mind a király zavart
Kedélye tekintetéből.

CAMPEJUS.

Igazat
Szólt ő kegyelmessége s helyesen;
S így, asszonyom, illő, hogy e magas
Gyűlés tovább haladjon s késedelem
Nélkü a két fél minden érveit
Vizsgálja meg.

KATALIN.

(Wolseyhez).
Bibornok úr, csak egy
Szót önhöz.

WOLSEY.

Oh csak tessék, asszonyom!

KATALIN.

Sir, a sírás erőltet. Ámde meg-
Gondolva ezt, hogy királyné vagyunk
– Vagy annak álmodók magunk' soká –
S király leánya, ennyi bizonyos:

Könnycseppjeimet tűz szikráivá
Változtatom.

WOLSEY.

Kérem, legyen türelmes.

KATALIN.

Ha ön alázatos lesz! – Nem előbb,
Mert úgy sohsem lennék, s megverne Isten.
Hiszem – s elég erős alappal azt, hogy
Ön ellenem; s ím, kifogást teszek, hogy
Bírám lehessen: mert ön fújta ez
Izzó szenet köztem s uram között,
Mit oltson el az ég harmatja! És –
Ismétlem – irtózom bírám gyanánt
Szemlélni önt; sőt el sem ismerem;
Kit újra mondom, gyilkos ellenül
S jog és igazság ellenéül is
Nézek!

WOLSEY.

Valóban, rá nem ismerek
E szókbán önre, a ki oly szelíd
Volt s nőies s bölcsebb beszédű, mint
Más asszonyoknak adatott. Azonban
Ön félreismer engem, asszonyom.
Én nem haragszom önre; igaztalan
Se ön-, se máshoz nem vagyok; miket
Tevék s teendek: arr' a római
Szentszék, igen, a teljes szent tanács
Hatalmazott fel. – Azzal vádol ön,
Hogy én szítám e lángot; tagadom.
Itt a király jelen: ha észre venné,
Hogy tettem' eltagadnám, azt hiszem,
Megszidna, méltán, csalfaságomért;
Igen, csak úgy mint ön – hűségemért!
S ha büntelennek tud ön vádaitól:
Méltatlanul ön által sértve lát.
Őtőle várok orvoslást tehát;
S orvoslatom csak az legyen, hogy önt
E tévhitétől mentse meg; s azért,
Míg ő felsége szólna, esdek önnek,
Kegyelmes asszony, végye szavait
Magában vissza, és ne mondja többé.

KATALIN.

Mylord! mylord! én együgyű vagyok,

S ah, gyöngé nő, ki ön szófégyverét
Nem bírja föl. Ön nyájas, sima ajkú,
Állása, hívatása küljelét, az
Alázatot mutatja; ám belül
Bosszú-, kevélység- s göggel tömve van.
Szerencse s a felség kegyelme önt
Gyorsan ragadta, s most oly polcon áll, hol
Hatalmasok uszályvivői; a
Szó, mely't kimond, szintén szolgája, amint
Rá bízta akaratját. Ámde ön
– Kimondom – inkább ön személye, mint
Szent hívatása érdekére tör.
Ismétlem, önt bírámnak el soha
Nem ismerem, s mindenki hallatára
A szent atyához ím fellebbezek,
A pápa elébe viszem ügyemet:
Ítélje ő el!

(Meghajtja magát a király előtt s menni készül.)

CAMPEJUS.

A királyné makacs,
Hajthatlan, a törvényt vádolni kész
S ellenszegülő; nincs rendén pedig.
Már indul is.

HENRIK.

Hírnök, szólítsd megint.

HIRNÖK.

Katalin, Anglia királynéja, állj elő!

GRIFFITH.

Halld, asszonyom, hívják felségedet.

KATALIN.

S mit hallod azt te meg? Csak menj előre,
S fordulj, ha téged hívnak. – Uram, segíts!
Türelmem elhagy. – Csak eredj előre!
Nem maradok! Nem, és többé soha
Ez ügybe' meg nem jelenek ítélő
Székök előtt.

(Katalin, Késérettel el.)

HENRIK.

Menj csak, szegény Katám.
Ki e világon azt beszéli, hogy

Jobb nője volt: ne higgyetek neki,
Ez egy hazug szaváért, semmiben!
Te vagy csupán (ha ritka 'reményeid:
A szent szelídség, büszke nőiség,
Parancsoló alázat, s annyi szende
S magas vonás, tudnának szólani!)
Királyi nők közt egy királyi nő!
Trónon születél, és irántam is,
Mint trónra méltó, viseled magad'!

WOLSEY.

Felséges úr! mély hódolattal esdek,
Jelentse itt felséged mindenek
Hallatára azt ki – mert a kik előtt
Bántalmam és gyalázatom esék,
Fölordva lennem ott kell, bár elég-
Tételre tüstént nem számíthatok –
Ha én valék-e, ki első hozá a
Felség elé ezt? vaj' tápláltam-é
Kételyt szívében? sürgetém-e az
Ítéletet? s ha szóltam-é csak egy
Igét – hanem ha Istent áldva, ily
Dicső királyi nőért – legkisebb
Hátrányul ellene, magas személye
S erényi ellen?

HENRIK.

Jó bíbornokom!
Fölordalak. Becsületem szava
Old föl. Nem is kell mondanom: neked
Sok ellened van, akik azt se tudják,
Mért ellenid, csak mint juhász kutyák
Ugatnak, mert a társuk is ugat.
Az ilyek ingerelték ellened.
Föl a királynét. Én fölordalak.
Kívánsz-e még is több igazolást?
Te mindig arra intél, hagyjam e
Dolgot pihenni, sohsem akarád
Mozgatni azt, sőt gátolád a rá
Nyíló utat. Becsületemre, a
Bíbornokot tisztának vallom ebben.
– Hogy engemet mi indított reá,
Hadd mondok el, idő- s türelmetekkel
Tán visszaélve. Ím a kezdete:
Figyeljete! – Legelső kételyét,
Sebző tövisét, lelkiismeretem,

A bayonnei püspök, akkor frank követ
Némely szavából meríté, ki akkor
Az orleansi herceg s Mária
Lányunk közötti házasság felől
Jött alkudozni. S ennek folyamán,
– Míg még az ügy függőben – tőlem ő
(Úgy mint a püspök) némi haladékat
Kért, míg uránál kérdést tesz, vajon
Törvényes-é leányunk, mennyiben
E házasságban nemzők néhai
Bátyánknak özvegyével. Ez szívem
Mélyébe nyilallt, lelkisméretem
Legfenekét fölrázta, keblemet meg-
Reszketteté, s oly tág utat nyitott,
Min sok zavart aggály befúrható
Aztán magát. Először is hívém:
Nem állok ég kedvébe', s az tevé, a
Természet által, hogy nőm méhe, ha
Fiút fogant, csak úgy táplálta azt,
Mint sír a holtat; mert fimagzati
Vagy a nemzés helyén halának el,
Vagy alig e világra jőve. Azt
Hívém: ítélet rajtam ez, hogy ím
Országom, a legméltóbb örökösre
Méltó, ne nyerjen tőlem azt. Utóbb
Meggfontolám: mi vészek érik e
Magvaszakadás miatt biralmamat;
S oh, mennyi bús nyögést sajtolt e gond!
Így hánykolódva, lelkisméretem
Bócs tengerén, e rév intett felém,
A mely körül ím most tanácskozunk:
Azaz: nyugalmat lelkemnek, melyet
Betegnek érzék – sőt még most sem ép! –
E tisztelendő férfiak-, biralmam
Tudósínál kerestem. Legelőbb
Közlém veled, Lincolni püspök úr:
Emlékszel-e, mint nyögtem a nyomás
Alatt, midőn szóltam veled?

LINCOLNI.

Igen, felség.

HENRIK.

Sokat beszéltem: add elő,
Kérlek, helyettem mit tanácsolál?

LINCOLNI.

Felséged engedelmivel, előbb
Megrendített a kérdés, tárgya fontos
S következése félelmes levén,
Hogy legmerészb tanácsimat magam
Kételybe ejtém s felségednek ez
Útat javaslám, melyet ím követ.

HENRIK.

Aztán tehozzád fordulék, tudós
Canterbury-i érsek úr; kinyertem e
Tanácskozásra egyezésedet.
Kérdetlen egy egyházi férfi sem
Maradt az itt jelenlevők közül,
S szóval, pecséttel, mind megegyezett
Célomban, – Így, folytassuk: mert bizony
Nem gyűlölet a jó királyi nő
Íránt, de mondott érveim hegyes
Vas ösztöne, mi erre kész. Legyen
E házasság jogosnak döntve el:
Mi szívesben viseljük ővele,
Katalinunkkal, királynőnkkel, így
A síríg életünket, mint a föld
Legszébbikével, ki példány gyanánt
Áll a világban!

CAMPEJUS.

Felséged megenged;
De távol a királyné, s kénytelenek
Vagyunk e széket elnapolni. Addig
Föl lesz hívandó, vegye vissza e
Föllebbezést, mit szent atyánk elé
Jelente. *(Mind fölállnak, oszolni készülve.)*

HENRIK.

(félre).
Látom kardinál urak,
Játékot űznek itt. Utálom e
Halogatást, e Róma csselfogását!
Kedves s tudós szolgám, Crammer, siess
Haza! Tudom, te hozsz vigaszt nekem!
(Fen) Fölordva a gyűlés. – Mondom, jerünk.
(Mind el, oly rendben, mint jöttek.)

HARMADIK FELVONÁS.

I. SZÍN.

A bridewelli palota. Szoba a királyné lakosztályában.

Katalin királyné, Hölgyei munkában.

KATALIN.

Vedd lantodat, lány. Lelkem bús, zavart:
Dalolj s vidíts fel, hogyha tudsz. Hamar!

Dal.

Orfeusz lantjára, fa
Zord hegy orma, bérc hava
    Meghajolva figyele;
Fű fa éledt zengzetén,
Éji harmat s déli fény
    Áradván a földre le!

Bősz tenger! szilaj habod
Fej-lehajtva szunnyadott,
    Olyan édes volt a dal.
Mily varázs! mily hatalom!
Gyötrelem, kín a dalon
    Szunyad, alszik, mig kihall!

Egy Nemes jó.

KATALIN.

Mi baj?

NEMES.

    Felséged engedelmmivel
A két bíbornok úr vár bébocsátást.

KATALIN.

Velem kívánnak szólni?

NEMES.

    Azt kívánták,
Hogy béjelentsem.

KATALIN.

Kérd meg, lépjenek
Be ő kegyelmességök.

(Nemes el.)

Mit akarhat

Szegény kegyvesztett asszonnyal, velem
E két nagy úr? S ha jól meggondolom,
Nem szeretem jövésök'. Jónak és
Irgalmasoknak kéne lenniük; de
A csuklya még nem teszi a barátot!

Wolsey és Campejus jönnek.

WOLSEY.

Üdv, asszonyom!

KATALIN.

Kegyelmességeitek
Mint házi nőt találnak csaknem; én
Egészen az szeretnék lenni, mert
Ki tudja még, mi vár rám! Mit kíván
Főtisztelendőségtek?

WOLSEY.

Asszonyom,
Fönséged engedelmmivel, magán-
Szobáiban, ha tetszik, jövetünk
Célját előadandjuk.

KATALIN.

Kérem, itt
Adják elő. Még nem tevék olyast,
Mi rejteket keresne. Vajha minden
Nő ily nyugodtan mondhatná el ezt!
Mylordok, én nem bánom (s ennyiben
Sokak fölött boldog vagyok), habár
Tettim' beszéli minden nyelv, ha minden
Szem látja s rágalom agyarkodik
Reájok: olyan tiszta életem!
Ha céljok arról tudakozni, mint
S mily nő valék, csak bátran ki velem!
Mert az igazság nyílt utat szeret.

WOLSEY.

Tanta est erga te mentis integritas, regina serenissima...

KATALIN.

Oh jó uram, csak kérem, latinul ne!
Nem voltam oly rest, hogy húsz év alatt
A nyelvet, mellyel éltem, meg ne tudjam
Tanulni. Idegen nyelv ügyemet
Még idegen'b- s gyanúsabbá teszi.

Csak szóljon angolul: kik itt jelen
Vannak, ha igazat szól asszonyuk
Ügyébe', megköszönnék. Higgye meg,
Elég sokat s ártatlan szenvedett!
Bíbornok úr, a legszándékosabb
Bűnöm se több, mint mennyit angolul is
Föloldhat ön!

WOLSEY.

Nemes hölgy, fájlalom,
Hogy tisztalelkűségem, s ő felsége
És ön iránt oly hű szívem ilyes
Setét gyanút szül, – bár jót akarék.
– Oh, nem jövünk mi váddal, sem neved',
Mit minden áld, gyalázni, sem a bút
– Elég nyom már, nemes hölgy! – bármivel
Növelni még; sőt inkább óhaját
S határozatát megtudni, a király
S felséged ím e fontos ügyiben,
Mint elfogulatlan baráti, jöttünk
Tanács- s vigasszal.

CAMPEJUS.

Hőn tisztelt nemes hölgy!
York érsek úr, nemes lelkűlete
S hozzád örökre hű s buzgó szíve
Szerint, feledve minapi
Valóban is túlzó sértésidet:
Velem együtt sajnálja, békejel
Gyanánt, tanácsit s vigaszát.

KATALIN.

(félre).

Tudom: hogy
Megrontson! *(Fen)* Uraim, hálás vagyok
Jó akaratjokért: vajh' légyen az
Őszinte! – Ám, miképp feleljek ily
Rögtön, s e fontos ügyben, mely nekem
Becsületem, tán életem körül jár,
Én, gyöngélmű nő, ily bölcs s komoly
Uraknak: ah, nem is tudom. – Ím itt
Munkában ültem hölgyeim között,
Nem várva, látja Isten, ily urak
Jöttét, sem ily ügyet. De ah! azért,
Aki valék – mert vég mozdulatát
Most érzem elmúlt nagyságomnak – egy

Kis haladékot adjatok! Szegény,
Barát s remény vesztette nő vagyok!

WOLSEY.

Ön e gyanúkkal sérti a királyt!
Sőt önnek számtalan barátja, sok
Reménye van még.

KATALIN.

Angliában ők
Nem sokat érnek. – Gondolják, urak,
Mer-é nekem tanácsot adni itt
Akárki? merhet-é nyílt pártolóm,
Királya ellen, lenni? vagy ha ily
Kétségb'esett becsületes vajon
Maradna élve, mint alattvaló?
Oh nem! Barátim, kik önsúlyukat
Balsorsom ellen latba vetni bírnák,
Kiktől segélyre várhatok, nem itt
Vannak, de távol, mint minden vigasz
Számomra: enhazámban!

CAMPEJUS.

Hagyja el
Felséged e búgondokat, s fogadja
Tanácsomat.

KATALIN.

S mi az, kegyelmes úr?

CAMPEJUS.

Egész ügyét csak bízza a király
Kegyére: ő jó s szerető ura.
Mind kettejük becsületére, mind
Kegyedre nézve jobb lesz: mert ha így
Törvényre bízza s az balul ítél:
Kegyvesztve kellend eltávoznia!

WOLSEY.

Ez szent igaz.

KATALIN.

Önök tanácsa csak,
Mit hön óhajtanak: romlásom. – Ez
A jó tanács? igaz szív? – Oh gyalázat!
De áll az ég, s van még bíró, kit egy
Király se bír megvesztegetni!

CAMPEJUS.

Ön

Dühébe' félreismer.

KATALIN.

Még nagyobb

Szégyenök: én szent emberek gyanánt
Tartám. Hivém, két kardinál-erény;
De félek – úgy lesz! – két fő, kardinálbűn!
Oh szégyeneljék, és javuljanak!
– Ez a vigasz, mit egy szegény levert
Hölgynek hozának? hölgynek, a kit el-
Vesztettek, kinevettek, megcsúfoltak!
Én nem kívánom gyötrelmim felét
Önöknek: annál jobb szívű vagyok;
Csak azt mondom, vigyázzanak az égre,
Nehogy keservim súlya rá találjon
Fejökre esni!

WOLSEY.

Asszonyom, magán

Kívül van ön. Jó szándékinkat így

Balul veszi!

KATALIN.

Önök meg engemet
semmibe vesznek! – Jaj nektek, család
Képmutatók! – Hah, ez tanácsotok:
(Maradt-e csöpp igazság bennetek,
S van rajtatok szent más, mint papruhátok?)
Hogy megölömre bízzam ügyemet!
Már száműzött ágyából – ah, szívéből
Már régen! – Aggulok! s a kölcsönös
Házasszonybul nem maradt egyéb,
Mint engedelmességem! Ily nyomornál
Több érhet-é? Hisz mindent elkövettek;
De nem birtok több átkot vetni rám!

CAMPEJUS.

Félelmed is rosszabb!

KATALIN.

Úgy éltem-é

(Védőre nem találva, enmagam
Szólok magamról), mint hű, tiszta nő,
Akit (dicsekvés nélkül mondhatom)
Gyanú sem ért? minden szerelmemet

Uramnak, a királynak adtam-e?
Szerettem őt, legjobban Isten után?
Imádva csaknem, több mint szerelemmel?
Imáimat feledve majdnem érte?
S ez-é jutalmam? Ez nem jól van így!
Mutassatok nőt, férjéhez hívet,
Ki más örömről álmodni se bírt, mint
Hogy neki tessék; és e nőnek én
Minden erényi- s tisztességihez
Még adok egyet: nagy türelmemet!

WOLSEY.

Jó célzatinktól, drága asszonyom,
Ön elcsapong.

KATALIN.

Nem leszek oly bűnös,
Eldobni önként a magas címet,
Mit ő felsége rám ruháza; attól
Csak a halál szakíthat el.

WOLSEY.

Esengek,
Hallgass ki, asszonyom.

KATALIN.

Oh vajh' soha
Ne léptem volna angol földre! vagy
Ne ízlelém csalárd gyümölcseit!
– Látszatra tiszták: ronda szívetek!
– Mi lesz belőlem immár, nyomorult
Nőből, kinél nincs senki nyomorúbb?
(*Hölgyeihez.*) Szegény leányok! nektek is mi lesz
Jövőtök? Én, a nagyság partjain
Hajó-törötten, hol tőlem könyör
Remény, barát, rokon sziv elmarad,
S tán sírt sem adnak: állok összezúzva!
Mint liliom, hímes virágmezőn
Egykor királyné: úgy hajtom le most
Én is fejem', s elhervadok!

WOLSEY.

Ha azt
Felséged értené, mi hű s igaz
Célunk iránta: lelne tán vigaszt.
Jó hölgy! miért is bántanók mi önt?
Szent hivatásunk gyógyítani a

Keserveket, nem sokasítani!
Fontolja meg, nagy égre, mit akar!
Magának árt, sőt a király kegyét
Örökre játssza, ily bánással, el.
Királyok engedelmes szíveket
Forrón ölelnek; ámde a dacos
Ingerli őket, s bőszi vihar gyanánt
Csapnak reá. Ön, asszonyom, szelíd,
Nyájas kedélyű; lelke enyhe szélcsönd;
Kérem, tekintszen annak minket is,
A mik vagyunk: hű, békítő s igaz
Barátnak, szolgáltnak.

CAMPEJUS.

Valóban,
Azok vagyunk, higy' el! S erényinek
E nőies gyanú kárakra lesz.
Nemes szív ily gyanúkat, mint hamis
Pénzt, el szokott hajítani. – A király önt
Szereti: oh ne játssza el kegyét!
Mi is, ha bennünk bízni fog, szíves
Készséggel állunk hű szolgálatára
Minden erőnkkel.

KATALIN.

Urak, tégyetek hát,
Amint akartok; s megbocsássatok,
Ha illemet feledtem: nő vagyok,
Tudjátok, ily nagyokkal szembe, jól
Felelni nem tudó. – Ajánljatok
Kegyébe a királynak: Hű szívem
Imám, övé, s míg élek: életem!
Jertek, ti bölcs atyák, éltessetek
Tanácsitokkal engem! Ím, az esd most,
Ki nem hívé, mikor e partra szállt,
Hogy ily nagy áron vesz trónt és hazát!

(Mind el.)

Szász Károly fordítása

Kaiser László: Ne!

Micsoda arcok az utakon föld alatt
boltokban aztán meg micsoda gesztusok
és milyen nyelvtanok és milyen mondatok

otthon van a kint és bent pedig kint tombol
kimondott nem számít miért van hallgatás
testek lám mozognak tesznek és vesznek még

dőlnek az e-mailek és gyorsul a törlés
facebookon betegség és beteg emberek
tévében debilek szózavar hangerő

levelek nincsenek postás csak számlát hoz
mogorva szomszédok köszönés emléke
liftben egy nagy köpés zsebkendő dobozok

levegő bűztenger az utca kosztenger
tengernyi dudálás fáj a csönd hiánya
üvöltés anyázás nyomulás átnézés

méreg és adalék futtában bekapva
siet és siettet plusz büszke magára
mínusz a nincsen és mindegy hogy épp honnan

lényeg a mennyi és fő csak az eredmény
s fő csak a szajré nem baj ha most nem tárgy
nem baj ha most nem lé fájdalmat okozni

sértődés hiúság ego az ökölben
győzni kell győzni és lúzer a sok többi
s Krisztus ha volt is maga a lúzerkirály

A tanyán árverés volt,
adóba vittek bútort, búzát, igáslovat.
Egész délelőtt folyt a vásár,
délre már az eszelős öregasszony is sírva fakadt.
A Jancsi gyerek nem látott ezekből semmit,
hajnalban fűre vitte az egyetlen csikót.
Most eszi kis szalonnáját,
csattognak tízéves fogai.
A csikó is csak másodfű még,
a derékig érő fűben vigan szalad,
nem tud semmit a szomorúságról,
s a homlokán fehér csillag ragyog.

Sáfáry László: Kemények vagyunk

Sok-sok villám a sötét felhők közt készen feszül.
Készek vagyunk mi is, jelekre várunk
kopasz, vénülő jegenyék alatt.
Kárognak a hizott varjak.
Költőcske, ne dalolj!
Vázában lilium, pusztulj az útból,
nem szépek nekünk a csendéletek!
Frissen vágott botok,
kikalapált kaszák,
szálfák a sodró folyókon,
kemények vagyunk és egyenesek!

Sáfáry László: Rejtett ösvény

A fű gyengén kétfelé csapzott, rejtett ösvény húzódik itt.
Szomjas őzek vonulnak rajta reggelenként, minden kis zajra felfigyelnek,
lábuk futásra készen remeg.
Csendben hintázzatok, fák koronái, csendesedj, zúgó patak!
űzött ember szalad most erre, űzött ember bújik meg köztetek!
Védd meg őt, szilaj vihar,
villám, most arra támadj,
ahol az estben felvillan a szurony! Tápláljátok őt, vad gyümölcsfák,
az igazság köztetek bujdosik!

Olajos István: Városnapon Derecskén

Idén júniusban újra hivatalosak voltunk a Kálló partjára, ahol a derecskei városnap keretében az elmúlt évhez hasonlóan könyvbemutatóra került sor a Tanka János Irodalmi Kör szervezésében. Barátaink a már tradicionálisnak nevezhető kedvességgel fogadtak bennünket, de örövendezésre nem sok időnk maradt, mert máris indulnunk kellett a járási hivatal díszudvarába, az esemény színhelyére.

Elsőként irodalmi körünk vezetője, Szöllősi Imréné kérdezte Ballai Laci barátomat nemrégiben megjelent, továbbra is a szabadság kérdését boncolgató kitűnő történelmi regényéről. A *Bottyán János szabadságharca* első részében rendkívül sok újdonságot találhatnak azok, akik a történelmet csak az iskolapadokból ismerik. Megtudhatjuk, hogyan választotta Bottyán a vágsellyei jezsuita rendházból, Gábor atya szárnyai alól kikerülve a vitézi életet, hogyan lépett az azóta is sokat vitatott, sajnálatos vadászbalesetben elhalálozott Zrínyi Miklós nyomdokaiba a török elleni küzdelemben, kitüntetvén magát többek között a müezzín lehajításával az érsekújvári minaretből, és hogyan csatlakozott végül a „vezérlő fejedelem” felkeléséhez. Ahogy Laci fogalmazott, a Rákóczi-szabadságharc rendkívül sok oldalról megközelíthető, ezt ő, természetesen a generális-főstrázsamester szemszögéből nézve, a megszokott alaposággal teszi meg, a kegyes hagyománnyal szemben néha már-már kíméletlenül ragaszkodva az igazsághoz. A regény végéről azokat a mondatokat elevenítem fel, amelyek Bottyán testamentumából engem leginkább megragadtak: „De soha ne feledjétek, a szabadság nem csupán a rácsok szétroppantását jelenti, hanem azt, hogy saját képzeleteink rabságából is készek vagyunk kitörni. „... és mind, akik teremtettek, a testvéreink, öleljük meg felebarátainkat – erre tanít az Írás”.

Scheiber Hugót, a magyarországi avantgárd festészet egyik legelismertebb alakját egyszer megvádolták azzal, hogy nem tudott írni, ezt azonban később sikerült megcáfolni. Ez a történet jutott eszembe Lénárt Attila *Csipetnyi mese* című kiadványának ismertetése közben. Amint az a beszélgetésből, valamint a Derecskei Hírek januári számában megjelent *A rézkarctól a mesék világáig*

című írásból is kiderült, a szerző régóta foglalkozik grafikával, a mese témában egy öt esztendővel ezelőtti kiállításon aratott sikeren felbuzdulva döntött egy rézkarcokkal illusztrált gyermekkönyv megszerkesztése mellett, melyhez a verseket és mondókákat is maga írta meg, és második kötet kiadását is tervezi. Az első kísérlet mindenestre bizakodással tölthet el bennünket annak igazolására vonatkozóan, hogy Lénárt Attila nemcsak rajzolni, hanem írni is tud.

Harmadikként az Illyana Sanara művésznéven publikáló Rád Piroska *Látók Háza – Istenek hajnala* című urban fantasy regényével ismerkedhettünk meg. Ehhez a témához nemigen bátorodom bővebben hozzászólni, mindazonáltal a könyv bizonyára élvezetes olvasmányt nyújt mindazok számára, akik ezt a műfajt ismerik és kedvelik.

Nem szívesen jegyzem meg, hogy a rohanás mellett korunk egyik fő rákfenéje, az elmaradhatatlan zaj itt is utolért bennünket. Pedig a Bakator zenekar színvonalas előadása a zárt területen normál hangerővel szerencsésebben érthette volna el a kívánt hatást. Mindettől függetlenül ezúttal is kedves emlékekkel távozhattunk, már most örömmel várakozva a soron következő derecskei rendezvényekre.

Ballai László: Könyvheti dedikálás

A könyvheti dedikálás rendszerint úgy zajlik, hogy a kiadó könyvsátra előtti – napernyővel védett – asztalkára kitáblázzák az író nevét, kirakják az új könyvét, és egy óra áll rendelkezésére, hogy azt az ismerős és ismeretlen olvasóknak dedikálja. Az ismerős olvasók egy része egyben szeretné felhasználni az alkalmat egy jó beszélgetésre, persze megértik, hogy az folyton-folyvást félbeszakad. Megjegyzik a megválaszolatlan kérdést, az elharapott szót, és mindig oda térnek vissza. Kitűnő memóriagyakorlat az ilyesmi. Az a jó, ha egyszerre több ismerős is vár. A weimari Goethe házban megtekinthető az a híres dolgozó szoba, amelyben hat írópult áll, a mester ugyanis egyszerre ennyi tollnoknak tudott diktálni. A mai író persze elámul ettől: mikor lesz neki hat titkára? Mert e személyeknek a nagy ember – mint államigazgatási tisztviselő – olyasmiket diktálhatott: „Köszönettel vettem kegyes megkeresését, excellenciás uram.” Vagy: „A tárgyban beadott megkeresésére szerencsések vagyunk...” És itt a kettes számú titkártól megkérdezhetette: „Mi is a tárgy?”

Még izgalmasabb a nem ismerős olvasókkal való találkozás. Némelyikük forgatja a kötetet (először az árát nézi meg), majd, miután figyelmesen elolvasta a fülszöveget, megkérdezi: „Miről szól ez a könyv?” Valóban, miről szól ez a könyv? Miről szólhat egy könyv, XY-ról? Ha azt mondjuk, hogy a *Goriot apó* Goriot apóról szól, vagy az Ulysses Leopold Bloomról, azzal mennyit segítünk az olvasónak? A derecskei könyvbemutatómon egy Piroska nevű hölgy magyarázta nekem el, hogy a könyvekre mindenk előtt fel kell ragasztani a kedvezményes árat, majd el kell mondani a vevőnek, hogy nem fogja tudni letenni. De hát én nem azért ülök az ernyő védte asztal mögött, hogy eladjam a kötetemet, hanem hogy dedikáljam azoknak, akik megvették.

Az idén is kirakták a névtáblát és a könyvet annak a rendje és módja szerint, és akkor megnyíltak az ég csatornái. Beálltam az ernyő alá, így nem egy, hanem öt perc alatt áztam bőrig. A régi katonai sátrak jutottak eszembe, amelyekhez belülről nem volt szabad hozzáérni, különben beáztak. Ez az anyag azonban anélkül is átengedte a vizet, hogy hozzáértem volna. Viszont egy heves szélroham majdnem elrepítette, úgy kaptam el. Álltam hát az ernyő alatt, fogtam a nyelét, és áztam. A hátamról a combomra folyt le az esőlé. Eszembe jutott a pompeji katona, aki a végsőkéig kitartott őrhelyén. Persze a zivatar hasonlíthatatlanul kellemesebb a tűzgörgetegnél. A látogatók java elmaradt. Ez most nem a szokványos dedikáció – tisztító esőbe kerültem.

Háromnegyed óráig tartott a vihar. De még tartott, amikor odalépett hozzám régi katonatársam, és részt vállalva sorsomban, ő is megragadta az ernyő nyelét. Néztük egymást, nedves, csillogó arccal, és nem a régi bakatörténeteket vettük elő, hanem *A szabadság rabjáról* beszélgettünk, valamint arról, hogy mi mégiscsak kitartunk ebben az országban, miképp az ernyő alatt, amely semmilyen védelmet nem nyújt.

És akkor megjelent az angyal. Szőke haja a napfény igézete, sugaras tekintetű kék szeme a tenger, amelynek nem árthat vihar, sem tűzgörgeteg, mert az maga a vihar, maga a tűzgörgeteg és mindennek a foglalata, az örökkévalóság csendje: a szerelem.

Húrok

Nándi Mihály: Hatvanhat

Hatvanhat esztendeje a politikai eseménytörténet – többek között – a következőket jegyezte fel:

Amerikai–jugoszláv gazdasági együttműködési szerződést kötöttek.

IV. György halála után II. Erzsébetet koronázták Nagy-Britannia és a Brit Nemzetközösség királynőjévé.

Az Észak-atlanti Tanács lisszaboni ülésén átszervezték a szövetséget, így a NATO, Párizs központtal, állandó szervezetté alakult.

A Szentszék a nagyváradi püspökség Magyarországon maradt részének ordináriusává nevezte ki a mindenkori csanádi püspököt.

Németország délnyugati részén Baden, Hohenzollern és Württemberg tartományok összevonásával megalakult Baden-Württemberg tartomány.

Párizsban Belgium, Franciaország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia és a Német Szövetségi Köztársaság aláírta az Európai Védelmi Közösséget létrehozó szerződést.

Romániában Petru Grozát Gheorghe Gheorghiu-Dej váltotta a kormányfői poszton.

A Gamal Abden-Nasszer által vezetett Dhobat el Ahrar szervezet államcsínyt hajtott végre Líbiában, megdöntve a monarchiát.

Az Európai Szén- és Acélközösség megkezdte működését.

Az Amerikai Egyesült Államok a Marshall-szigeteken felrobbantotta az első hidrogénbombát.

Az amerikai elnökválasztáson a Republikánus párti Dwight D. Eisenhower győzött.

Csehszlovákiában az összeesküvéssel, államellenes felforgató tevékenységgel vádolt Rudolf Slánský és társai ellen lefolytatott koncepciós per vádlottjait – három személy kivételével – halálra ítélték, és az ítéletet december végrehajtották.

Magyarországon a Legfelsőbb Bíróság jogerősen helyben hagyta a Kádár János és társai perében első fokon meghozott ítéletet.

Hatvanhat esztendeje született Kocsis Zoltán is. Róla korunk egyik tehetséges zongoraművésze, Balog József így emlékezik:

„Elsőként érkeztünk a debreceni koncertre. Gyakorolgattam a darabjaimat, ő pedig csendben leült mellém. Nem izgultam, a jelenlétében mindig jobban sikerült játszanom. Amikor leálltam, mosolygott, majd megkért, hogy engedjem a zongorához, és így szólt: »Figyelj, most megmutatom hogyan játszotta Richter a Rachmanyinov *D-moll Szonátát*.« Ehhez fogható színházat, ami abban a pár percben következett, egész életemben nem láttam.

Teljesen átszellemült tekintettel felfelé nézett majd elkezdett zongorázni, a szünetekben pedig kommentálta, mi történik. Ott ült előttem Richter és Kocsis egyszerre! Akkor, ott, fél méterre tőle megtapasztalhattam, hogy a zene mire képes. Tulajdonképpen megállt az idő és megszűntek a fizikai törvények. Úgy működött a gravitáció, ahogyan ő akarta.

Tudom, miért csinálta... tudta, hogy nem beszélnie kell, hanem játszania, hogy még jobb állapotba kerüljek. Utána leültem és csak úgy eljátszottam Beethoven *C-moll zongoraversenyének* I. tételét a kidolgozásig. Ő odaszaladt a Cselesztához és lekísérte kívülről, az összes zenekari szólamot eljátszva.

A koncerten Bachot és Villa-Lobost játszottunk együtt. A legnagyobb már-már túlcsonduló romantikus csúcsponton, ahol csak a zenekar játszott, az addig szigorú tekintetű mester rám nézett és elkezdett mosolyogni. Úgy szólt a zenekar mellettem, hogy azt hittem leszakad az ég...

Kocsis Zoltán ma lenne hatvanhat éves.”

Nándi Mihály: Kodály, a világzenész

A Csaba királyfi keresztnévét viselő Káel úr, a MÜPA igazgatója jegyzi a Budapesti Tavasz Fesztivált is. Büszkén nyilatkozik az eredményekről. Pedig az egész voltaképpen félsiker. A Budapesti Tavasz Fesztivál alapítója, Lengyel Márton, kiváló idegenforgalmi szakemberünk, március hónapra időzítette a rendezvényt, hogy az már az előszezonban fellendítse metropoliszunk látogatottságát, ugyanakkor ne ütközzön a városi turizmus áprilisi csúcsidejével. A mostani kormány egy hónappal későbbre toltta a rendezvényt, ezáltal borzalmas tumultust és közlekedési dugókat zúdítva Budapestre. Mármost az újabb keletű, könnyűzenei tónusú Budapest Café Fesztiválnak is Káel úr a főembere. Beharangozójában örömet közölte: „Ma a világzene tölti be azt a szerepet, amelyet a múlt században Bartók és Kodály.”

Bartók és Kodály nevét napjainkban úgy használják a törpék, mint valami „brand”-et, amelynek kimondásával maguk is a márkával azonossá válnak. (Gondoljunk csak Sebő Ferencre, a „revival” mozgalom hazai apostolára, aki ím, így szól: „Kodály is büszke lenne ránk.”) Pedig Bartók és Kodály országa nem eleven valóság, csupán történelem. Holott eredményeiket Kodály Zoltán úttörő zenepedagógiai módszerrel kívánta közkinccsé tenni. Ma már szinte hihetetlennek hangzik, hogy az ötvenes években személyesen utazott le a legeldugottabb településekre is, hogy zeneiskolákat alapítson. És könnyes szemmel emlékeznek rá azok, akik e műhelyekben lelték meg a muzsikához vezető utat. Tananyaguk a Bartók és Kodály által összegyűjtött és rendszerezett magyar népdalkincstől a klasszikus zene magaslatáig szárnyalt. A kultúra e legelemibb forrásait a rendszerváltó 90-es évek megtakarító intézkedései elapasztották. A takarékoság helyes, de nem akkor, ha a szellemet fojtja meg. Kodály sokat idézett mondása szerint a lélek bizonyos részeibe csak a komolyzene tud bevilágítani. Megszűnván a zenei alapképzés, hazánkban már a második generáció nő fel lélektelenül.

És akkor Káel úr tovább kábítja a rádióhallgatókat, hogy amikor a pop-rock zenészek magyar dallamokat pengetnek, vagy népi hangszereken is bazseválnak dobolt alapritmusú számaikban, az egyenértékű lenne Bartók és Kodály zenei génuszával. Még csak nem is céloz arra, hogy százhusz éve e két óriás egyenesen a magyar népzenei kultúra megmentéséért szállt síkra, és tehette ezt azért is, mert még létezett népi kultúra. Ők a létezőt rögzítették gramofonjaikon és gyorsírófüzeteikben. Ez a kincs a rádió megjelenésével megszűnt. Az I. világháborúnak még rendkívül gazdag a népdaltermése, míg a II. világháborúból egyetlen nóta sem maradt fenn, mert annak a frontjaira már készen szállították a műdalokat az éter hullámain. Azután pedig az akkulturálódás folyamatát hihetetlenül felgyorsította a televízió. Kodály felvette a kesztyűt és kinevelte a magyar zenepedagógia élgárdáját. Az élgárda maradványai még léteznek, csak nincs kit tanítsanak. Világhírű zeneakadémiánkat (most már egyetem) külföldi hallgatókkal töltik fel.

A Kodály-módszer szerepét a Kodály-módszernek kellene betöltenie, ezt a Káel úr pozíciójában üldögélőknek kellene a legjobban tudnia. A módszer ugyanis nem csak létezik, de bevált. Alkalmazásával emelkedhetett komolyzenei nagyhatalommá Japán és Finnország. Minden követ meg kellene mozgatni hát azért, hogy hazánkban újrainduljon a zenei alapképzés és azért, hogy ne a Szörényi-Bródy-féle rockoperák és a „világzene” egyéb korcsszüleményei bitorolják a magyar nemzeti zene ideálját, hanem azt Erkel, Liszt, Bartók, Kodály és számos igazán kiemelkedő tanítványuk, így Hidas Frigyes, Ránki György, Ligeti György vagy Vajda János művei testesítsék meg a széles néprétegek előtt is.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu